

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 77.

Fredagen den 14 juni.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 8 innevarande juni förda protokollen.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 25.

§ 3.

Vid härfpå skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 240, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om beviljande av anslag till fångvården och statens arbetsanstalter m. m. begärdes ordet av Ang. återremmitterande av ett memorial

Herr Eriksson i Grängesberg, som anförde: Herr talman, mina herrar! Vid behandlingen av detta ärende i statsutskottet, har en del av utskottets ledamöter varit av skiljaktig mening. Vi ha ansett, att gemensam omröstning borde ske i föreliggande fråga. Här gäller i viss mån en omorganisation av fångvården, men det gäller också olika anslagsbelopp. Enligt vår uppfattning hade det därför bort bli gemensam votering.

Som saken nu ligger, har jag ingen annan möjlighet än att yrka, att kammaren måtte återremittera ärendet till statsutskottet.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på att kammaren måtte lägga förevarande memorial till handlingarna, dels ock på bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 4.

Härefter föredrogs vart efter annat:

statsutskottets memorial:

nr 241, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående statsbidrag till väganläggningar m. m.;

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 77.

nr 242, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående tillfälliga lönetillägg till tjänstemän vid tullverket m. m.; och
nr 243, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begäfvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter; samt

bevillningsutskottets memorial:

nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående utskottets betänkande, nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 20 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt samt avdelning 4:o i de vid samma förordning fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 63, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående viss del av utskottets betänkande nr 59 i anledning av två Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ändringar i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes, de i statsutskottets memorial nr 243 upptagna propositionerna vardera under den för respektive proposition av utskottet avgivna förutsättning.

§ 5.

Vidare föredrogs lagutskottets memorial, nr 84, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 62 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Lagutskottets nu föredragna memorial nr 85 bordlades åter.

§ 7.

Härpå föredrogs sammansatta lag- och jordbruksutskottets memorial, nr 5, med hemställan om anvisande av ersättning åt sammansatta lag- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktbetjäning; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

*Anmärkning
mot ledamot av
statsrådet.*

Till avgörande förelåg härefter konstitutionsutskottets memorial, nr 24, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet.

Uti förevarande memorial hade konstitutionsutskottet, som fått sig överlämnad en inom första kammaren av herr Strömberg jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet Palmstierna, funnit ett i protokollet över sjöförvarsärenden den 28 maj 1918 omförmält regeringsbeslut vara av den beskaffenhet att anmälan enligt § 107 regeringsformen borde hos riksdagen göras mot förbemälda departementschef.

*Anmärkning
mot ledamot av
statsrådet.*

(Forts.)

Efter föredragning av utskottets anmälan yttrade:

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag anhåller att få yttra mig med anledning av konstitutionsutskottets förevarande utlåtande. Detta är emellertid så utförligt och belyser så allsidigt den situation, vilken rådde vid det klandrade beslutets fattande, att jag endast skall be att få tillfoga några ord.

Vid genomläsande av statsrådsprotokollet och vad utskottet anfört, torde ingen ha kunnat undgå att få ett intryck av det tvångsläge, som faktiskt förelåg, då K. M:ts beslut angående banken över Nybroviken fattades. Upprinnelsen till att frågan togs upp var det villkor angående Fjäderholmarna, som riksdagen tillfogade utöver vad som innebars uti Kungl. Maj:ts proposition. Det blev min uppgift att söka förverkliga riksdagens önskan i detta avseende och sålunda förnä Stockholms stadsfullmäktige att godtaga villkoret rörande Fjäderholmarna. För den skull upptogs omedelbart förhandling med underhandlare för Stockholms stadsfullmäktige, och uttalades då från stadens sida, att därest Fjäderholmstvillkoret antogs av stadsfullmäktige, borde Kungl. Maj:t avstå från medgivandet att avstänga Nybroviken.

Jag hade så mycket lättare att biträda en sådan uppgörelse, som marinförvaltningen i sitt yttrande över det senaste flottstationsförslaget hävdade, att bankbygge vore obehövt, och jag själv i andra kammaren framhållit detsamma, varjämte från vissa ledamöter av andra kammaren uttalanden gjorts i enahanda riktning.

Då jag icke uppfattat avtalets bestämmelse i fråga om banken såsom en integrerande del av själva markbytesaffären, något som även kan synas bestyrkt av den omständigheten, att en särskild ersättning om en miljon kr. måste utbetalas till staden, för den händelse kronan beslutar bankbygget, fann jag mig icke heller ur denna synpunkt böra tveka om lämpligheten av uppgörelsen.

Resultatet av förhandlingen blev, att stadsfullmäktiges beredningsutskott föreslog stadsfullmäktige att antaga den förändring i avtalet, som rörde Fjäderholmarna.

Emellertid visade det sig vid tiden för ärendets avgörande i stadsfullmäktige att man på skilda håll bland dem var obenägen att godkänna beredningsutskottets förslag, därest icke en betryggande utfästelse av Kungl. Maj:t lämnades, att medgivandet att avstänga Nybroviken icke skulle tagas i anspråk. Då för ett godkännande

Anmärkning
mot ledamot av
statsrådet.
(Forts.)

kräves $\frac{2}{3}$ majoritet, var det för mig uppenbart, att hela frågan kunde falla, om åtgärd av önskat slag icke vidtogs från Kungl. Maj:ts sida.

Givetvis var det min mening att förelägga riksdagen denna sak, men till 1918 års riksdag var detta icke möjligt, emedan denna redan fattat beslut i ärendet. Då den tid, inom vilken avtalen måste vara godkända, utlöpte den 1 juli och enligt min uppfattning denna tid icke ännu en gång kunde förlängas, var ett dröjsmål med Kungl. Maj:ts beslut i syfte att förelägga ärendet 1919 års riksdag icke heller möjligt.

Uti denna situation ansåg jag ingen annan utväg att förverkliga riksdagens vilja i fråga om Beckholmsdockan och markavtalet förelägga än att tillmötesgå önskemålen från ledamöter av Stockholms stadsfullmäktige. Det syntes mig också orimligt, att för ett bankbygge, vilket skulle kosta kronan minst fyra milj. kr. och av marinens ekonomiska överstyrelse ansetts obehövt samt enligt vad jag kunnat uppfatta kvarstod uti kontraktet just av den anledningen, att man från riksdagens sida önskat bibehålla ett användbart bytesobjekt vid förhandling med Stockholms stad, låta det inträffa, att den stora frågan, till vilken betydande marina och sjöfartsintressen anknyta sig, efter mångårigt förberedande arbete skulle utan vidare falla.

Jag har härmed redogjort för det läge, vari ärendet kommit, då Kungl. Maj:ts beslut fattades, och därav torde framgå de svårigheter, vilka uppkommit, att i förevarande fall förena ett sakligt riktigt handlingsätt med tillämpningen av en strängt formell uppfattning. Jag vill endast ytterligare ha sagt, att det av statsrådsprotokollets innehåll ytterligare framgår, att det icke varit min avsikt att åsidosätta någon rätt, som grundlagen tillerkänner riksdagen, utan att jag tvärtom med den viddagna åtgärden sökt förverkliga riksdagens vilja i fråga om en betydelsefull uppgörelse mellan kronan och Stockholms stad.

Herr Magnusson i Tumhult: Den anmälan, konstitutionsutskottet i förevarande betänkande ansett sig böra göra mot statsrådet Palmstierna, beror ju därpå, att statsrådet tillstyrkt Kungl. Maj:t att i ett riksdagen underställt avtal om försäljning av kronan tillhörig mark avstå från ett vid försäljningen fästat villkor. Detta är så mycket egendomligare, som riksdagen vid frågans behandling strax förut avslagit ett av enskild motionär gjort förslag, att villkoret skulle strykas, och tvärtom beslutat, att villkoret skulle stå kvar. Det är sålunda klart, att föredragande departementschefen här avstått från kronans rätt i ett fall, då han därtill icke var berättigad. Och saken är så mycket mer anmärkningsvärd, som det på grund av frågans behandling i riksdagen bort stå klart för honom, att riksdagen icke ville avstå från den rätt, som genom avtalet tillerkänts kronan, d. v. s. rätten att anlägga den mycket omtalade banken. Konstitutionsutskottet har också funnit sig böra göra en anmälan till riksdagen och detta utskottsbeslut är enhälligt.

Herr statsrådet har nu velat göra gällande, dels att villkoret icke hade någon betydelse för kronan, och dels att han var försatt i ett tvångsläge. Huruvida villkoret i fråga hade något värde för kronan, kan jag icke bedöma; det beror nog på, var flottstationen en gång skall förläggas. Och om herr statsrådet varit försatt i ett sådant tvångsläge, som han givetvis själv ansett sig vara, det kan icke utrönas, ty ingen vet, huru Stockholms stadsfullmäktige skulle ha kommit att besluta, om statsrådet Palmstierna icke ingripit på sätt som skedde. De finnas, som hålla för troligt, att avtalet i fråga innebär så stora fördelar för Stockholms stad, att stadsfullmäktige skulle ha godkänt detsamma, även med risken att den där banken eventuellt skulle komma till stånd i framtiden. Men även om statsrådet har rätt i sin uppfattning i båda dessa fall, kan detta icke försvara hans handlingssätt, utan endast utgöra en så att säga förmildrande omständighet. Konstitutionsutskottets anmälan är under alla förhållanden fullt befogad.

Någon skrivelse till Konungen enligt § 107 regeringsformen anser jag emellertid, att andra kammaren icke bör besluta, och detta så mycket mindre som statsrådet Palmstierna icke är ensam ansvarig för beslutet i fråga. Ansvaret härför drabbar samtliga vid beslutets fattande närvarande statsråd, och synes det mig anmärkningsvärt, att icke från någon av dem invändning gjorts mot det såväl reellt som framför allt formellt oriktiga beslutet.

Men då i andra kammaren i dylika frågor den praxis utvecklats sig, att en anmälan kan läggas med gillande till handlingarna, och då här synes mig föreligga ett fall, då denna praxis bör — om någonsin — komma till tillämpning, får jag, herr talman, hemställa, att konstitutionsutskottets ifrågavarande betänkande med gillande lägges till handlingarna.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Det förefaller mig, som om kammaren icke skulle behöva i denna sak gå in på någon vidare debatt. Saken är klart framlagd dels i utskottets utlåtande och dels i vad herr statsrådet själv här i dag anført. Slutligen har herr Magnusson i Tumhult också närmare utvecklat saken. Det förefaller mig, som om kammaren av allt detta borde kunna finna, att ur saklig synpunkt knappast så mycket här kan vara att invända mot statsrådets åtgärder. Däremot är det otvivelaktigt, att sakens behandling ur formell synpunkt är anmärkningsvärd. På grund av dessa förhållanden och ärendets beskaffenhet i övrigt, tillåter jag mig, herr talman, att yrka på, att kammaren utan vidare måtte lägga anmärkningen till handlingarna.

Herr Hildebrand: Herr talman! Här ha nu framställts två olika yrkanden. Jag ber då att få framhålla, att här finnas två huvudvägar för kammaren och riksdagen att gå. Den ena är att besluta en skrivelse till Konungen enligt 107 § regeringsformen. Den andra är att med eller utan tillägg lägga utskottets anmälan till handlingarna. Det är ingen, som här har yrkat eller torde komma

*Anmärkning
mot ledamot av
statsrådet.
(Forts.)*

Anmärkning
mot ledamot av
statsrådet.
(Forts.)

att yrka på en skrivelse till Konungen. Detta innebär helt naturligt, att man icke ansett det förfarande, som vederbörande departementschef här vidtagit, vara så anmärkningsvärd, att en sådan skrivelse vore befogad. Men då i denna kammare den praxis faktiskt utvecklats sig, att när en anmärkning framställts av konstitutionsutskottet och kammaren för sin del ansett den befogad, lägga den anmärkningen med gillande till handlingarna. Då förefaller det mig, som om kammaren skulle ha mycket, mycket svårt att icke nu också lägga denna anmärkning med gillande till handlingarna. Det har ju vid många tillfällen blivit detta resultat, och ett sådant gillande innebär ju endast, att kammaren för sin del förklarar, att det funnits fullt fog för anmärkningen; och icke någonting annat.

Jag ber därför att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Magnusson i Tumhult.

Herr L ü b e c k: Jag skall, herr talman, icke upptaga denna fråga ur konstitutionell synpunkt, utan i någon mån belysa en praktisk konsekvens av den åtgärd, som här blivit vidtagen.

Under de utredningar, som flottstationskommittén vidtog och däri jag hade tillfälle att deltaga, kom jag för min del till den alldeles bestämda uppfattningen, att om flottstationen skall bibehållas på den plats, där den för närvarande ligger, så måste det anses som ett oeftergivligt villkor, att denna mycket omtalade bank också kommer till stånd. Denna bank skulle fylla en dubbel uppgift, dels att avstänga leden på sådant sätt, att man skulle undvika den genomgångstrafik, som för närvarande i hög grad besvärar rörelsen vid flottans varv och station, dels att råda bot för det missförhållande, som allmänt överklagas, att det icke finnes någon direkt förbindelse mellan de båda skilda varvs- och flottstationsanläggningarna. Om således en modern flottstation skulle definitivt komma till stånd i Stockholm på den nuvarande platsen, så anser jag det vara alldeles nödvändigt, att denna bank också kommer till stånd. Det har visserligen åberopats, att marinförvaltningen icke skulle anse denna bank vara så oeftergivlig. Det finns emellertid andra flottans myndigheter, som icke dela denna uppfattning. Och med tanke på huru pass tröttkörda flottans myndigheter under de sista tio åren blivit på denna flottstationsfråga, så kanske man icke får fästa allt för stor vikt vid vad marinförvaltningen under vissa omständigheter har uttalat i denna sak.

Jag vill emellertid, herr talman, i denna åtgärd, som av regeringen vidtagits, se ett varsel, att något fastläsande av flottstationen i Stockholm icke kommer till stånd, utan att man definitivt uppgivit planen att bibehålla flottstationen där och med all makt inriktar sig på att få till stånd en stor och modern flottstation på en annan plats än Stockholm.

Herr Nylander instämde häruti.

Herr v o n S n e i d e r n: Herr talman! Jag tror icke, att kam-

maren är böjd för att fästa alltför stor vikt vid det uttalande, som herr Lübeck nu gjorde, utan jag tror, att den vill i högre grad fästa avseende vid de yttranden, som avgivits av de marina myndigheterna. Det är väl dock den sakkunskap, som där gjort sig gällande, som man har all anledning att fästa sig vid. Och utgår man därifrån, så får man väl erkänna, att den sakliga sidan är så pass belyst av de talare, som förut haft ordet, att man endast har anledning att fästa sig vid sakens formella sida. Under sådana omständigheter går det väl icke an, som man från högernsida velat göra gällande, att komma fram med några sådana yrkanden som dem, som därifrån kommit. Att gå in med en anmälan till Kungl. Maj:t har ju aldrig förekommit. Och icke heller lär väl anmärkningen kunna läggas med gillande till handlingarna, enär det icke har den karaktär, som nerr Hildebrand velat göra gällande. Jag tror, att alla, som varit med om behandlingen av detta ärende, ha varit övertygade om, att här endast ett formellt fel blivit begånget och att detta icke heller kan giva anledning till någonting annat, än att anmärkningen lägges till handlingarna.

Anmärkning
mot ledamot av
statsrådet.
(Forts.)

Jag ber därför att få förena mig med herr vice ordförandens i utskottet yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte lägga konstitutionsutskottets ifrågasvarande anmälan med gillande till handlingarna, dels ock att berörda anmälan måtte läggas till handlingarna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren lägger konstitutionsutskottets förevarande memorial, nr 24, till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit lägga memorialet med gillande till handlingarna.

Omröstningen utföll med 83 ja mot 54 nej; och hade kammaren alltså beslutit lägga utskottets förevarande anmälan till handlingarna.

§ 9.

Föredrogos vart för sig:

sammansatta banko- och jordbruksutskottets memorial, nr 2, angående ersättning åt sammansatta banko- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktmästare; samt

lagutskottets memorial:

nr 81, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m., dels ock i anledning därav väckt motion;

nr 82, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner; och

nr 83, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till särskild ersättning åt sekreteraren hos lagutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial hemställt.

§ 10.

Herr talmannen gav nu på begäran ordet till

Svar å interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson, som yttrade: Uti en till mig med kammarens tillstånd riktad interpellation har herr Lithander framställt följande spörsmål:

Har herr statsrådet för avsikt att genom större arbetsfördelning vid distribueringen av livsmedel snarast söka i möjligaste mån minska de olägenheter, som vidlåda nuvarande sätt för livsmedelsfördelningen, särskilt i avseende på s. k. livsmedelsköer?

Jag vill först framhålla, att de av interpellanten avsedda förhållandena i allmänhet icke bero av åtgöranden från statsmyndigheter utan hänföra sig till åtgärder och bestämmelser av vederbörande kommunala organisationer. Efter att hava låtit undersöka hithörande förhållanden, vill jag därom meddela följande. I förbigående må emellertid erinras om att cirkulär från Kungl. Maj:t utgått till K. B. med påpekande av att anordningar borde vidtagas i avsikt att förebygga livsmedelsköerna.

Givet är, att de nämnda företeelserna framförallt gjort sig gällande i de stora städerna, varför en undersökning av de i samband med livsmedelsdistributionen uppkomna svårigheterna i första rummet torde böra rikta sig på förhållandena därstädes. Det synes därför lämpligt att med stöd av upplysningar, som inhämtats från Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping lämna en redogörelse för de svårigheter, som i nämnda städer uppstått vid livsmedelsdistributionen samt för de åtgärder, som vidtagits för att minska eller förebygga desamma.

I samtliga de nu nämnda städerna ha s. k. livsmedelsköer, ofta av svår beskaffenhet, förekommit och under vissa tider t. o. m. hört till ordningen för dagen. Emellertid ha de lokala livsmedelsmyndigheterna haft sin uppmärksamhet riktad på saken och kunna numera anses ha lyckats att i stor utsträckning övervinna förefintliga svårigheter och åstadkomma ett för allmänheten tillfredsställande sakernas tillstånd.

Vad först angår *förhållandena vid de lokala livsmedelsmyndigheternas (mottagningar och) expeditioner*, så kunna de svårigheter, som förut ofta uppstodo vid utlämnandet av kort, inköps- och rabattböcker m. m. numera anses som övervunna.

I Stockholm hava de kommunala livsmedelsinstitutionerna — med undantag för kortbyråerna — expeditionstid från kl. 9 f. m. till 5 e. m., en tid som måste anses vara fullt tillräcklig. Här ha under den senare tiden ej heller några köbildningar förekommit. Vad angår de s. k. kortbyråerna, hava vid desamma förut förefunnits en del svåra köbildningar, beroende dels på det myckna arbetet, dels på omöjligheten att erhålla lämpliga lokaler, dels även på allmänhetens bristande kännedom om kristidsfrågorna. Sedan emellertid en del arbete avlastats desamma samt allmänheten — delvis genom ett intensivt upplysningsarbete, bedrivet genom pressen, genom utfärdande av tryckta anvisningar samt genom kortcentralens upplysningsbyrå — kommit mer till rätta med hithörande ärenden, hava köbildningar ej förekommit. Som bidragande orsak härtill torde även kunna anföras, att kortbyråerna äro öppna så länge som från kl. 1 e. m. till kl. 7 e. m. samt vissa dagar för fastighetsägarnas redovisning även från kl. 11 f. m. till kl. 1 e. m. För att ytterligare underlätta och påskynda expedieringen ha numera även utdelats s. k. hushållskort, vilka äro avsedda att utgöra ett legitimationsbevis, med vars hjälp kortbyråerna eller andra livsmedelsnämndens byråer ögonblickligen kunna finna vederbörande i de olika listorna eller längderna.

I Göteborg och Malmö synas livsmedelsmyndigheternas expeditioner likaledes vara ordnade på ett för allmänheten tillfredsställande sätt. Även i Norrköping synes denna fråga ha ordnats på lämpligt sätt, i det myndigheternas expeditionstider äro rundligt tilltagna, kortutdelningen sker på vissa tider för särskilda fastigheter och återlämnande av redovisningar kan ske per post. På sistnämnda ställe har ej heller, så vitt av uttalanden på offentliga möten och i pressen framgått, någon berättigad anledning till missnöje försports, utan fastmera erkännande lämnats för vidtagna åtgärders lämplighet.

Även vad beträffar *själva livsmedelsförsäljningen* synas de svårigheter, som förr i många fall uppstodo, numera vara till väsentlig del övervunna. I synnerhet gäller detta om de varor, som lagts under ransonering.

I Stockholm ha sådana anordningar vidtagits med avseende på försäljningen av fläsk, smör och mjölk, att köbildningen vid försäljningsställena fullständigt upphört. Vid genomförandet av fläskransoneringsningen infördes det s. k. kontrollkupongsystemet, varigenom varje kund bindes vid en viss affär, som erhåller tilldelning endast för det antal kunder, som anmält sig. Varje kund erhåller vid sin anmälan ett s. k. kundnummer. Vid försäljning anslå sedan handlandena meddelande om, att vissa kundnummer få göra sina inköp vissa dagar, och på så sätt undvikes allt för stor tillströmning med åtföljande köbildning.

För smörförsäljningen finnas i Stockholm omkring 1,700 bu-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

tiker, och emedan vidare varje person garanteras viss inköpsmängd under varje tilldelningsperiod, vare sig smöret hämtas morgon eller annan tid på dagen, synas förutsättningarna för köbildning ej vara för handen och någon sådan har under senare tid ej heller förekommit. Emellertid har livsmedelsnämnden dock beslutat att även i fråga om smörförsäljningen införa kontrollkupongssystemet, som vid fläskförsäljningen fungerat på ett tillfredsställande sätt.

Mjölkförsäljningen sker i Stockholm genom omkring 1,300 af-färer. Även vid denna försäljning tillämpas kontrollkupongssystemet, ehuru man härvid ej kan angiva viss tid för de olika kundnumren, emedan de flesta personer ovillkorligen vilja göra sina mjölkinköp på en bestämd tid på morgonen. Givetvis uppstår därför varje morgon en rusning till de olika butikerna; dock torde ej härvid uppstå några köbildningar, som föranleda allvarigare olägenheter för allmänheten.

Vid försäljningen av vissa andra varor, särskilt sådana, som utdelas på s. k. rabattböcker, torde däremot ännu under senare tid i många fall svårartade köbildningar ha förekommit. Emellertid komma åtgärder för ändring av ifrågavarande förhållandena nu att vidtagas, som torde komma att leda till åsyftat resultat.

I Göteborg ha mycket svåra förhållanden varit rådande vid livsmedelsförsäljningen. Vederbörande myndigheter ha emellertid haft sin uppmärksamhet riktad på förhållandet i fråga och under den senaste tiden fattat vissa beslut, som synas ägnade att undanröja de ifrågavarande olägenheterna. Livsmedelsnämnden har nämligen beslutat att dels öka försäljningslokalernas antal från förutvarande 7 till 70, spridda över hela staden, dels förse vart och ett av dessa försäljningsställen med den kvantitet varor, som motsvarar de vid stället anmälda konsumenternas inköpskort. Då genom en dylik anordning ingen av de anmälda köparna behöver riskera att gå miste om den ranson varor, som genom inköpskort tillförsäkrats honom för viss dag, synes härmed den viktigaste förutsättningen för köbildningars uppträdande vara undanröjd.

I Malmö har livsmedelsnämnden för att bekämpa den köbildning, som utgjort en allvarlig olägenhet vid allmänhetens livsmedelsinköp vidtagit följande åtgärder. Dels har försäljningsställets antal ökats, dels ha vissa varuslag, varå brist börjat uppstå (t. ex. smör, fläsk m. m.) lagts under lokal ransonering, varigenom varje individ tillförsäkrats sin ranson och kunnat inköpa denna när som helst under veckan. Sedan numera till samtliga hushåll i Malmö utdelats livsmedelsnämndens med löpande nummer försedda inköpsböcker, har köväsendet än kraftigare kunnat motarbetas därigenom, att i kungörelser från nämnden meddelats, att olika inköpsnummer äga inköpsrätt under olika veckor eller dagar för olika ransonerade varor.

I Norrköping ha tidigare köer ofta förekommit vid livsmedelsnämndens försäljningsställen, men hava dessa på senare tid tack vare av myndigheterna vidtagna åtgärder kunnat undvikas. De kort, som till mindre bemedlade utdelas för inköp av livsmedelsnämndens varor, ha indelats i fem grupper. Dessa olika grupper

ha sedan fått sin inköpsrätt förlagd till olika dagar i veckan, varigenom allmänhetens inköp tydligen blivit mera jämnt fördelade och köbildningen sålunda undvikits. Vissa varor, exempelvis kött, måste emellertid då arbetarbefolkningen i allmänhet erhåller sin avlöning på fredagen, försäljas under veckans två sista dagar, vilket givetvis medför större tillströmning av köpare. Livsmedelsnämnden har emellertid genom att öka antalet butiker och den i dessa tjänstgörande personalen sökt göra expeditionen så snabb som möjligt. Härjämte söker livsmedelsnämnden att för utförsäljning utlämna vissa av sina varor till de handlande, som förklara sig villiga att emottaga desamma.

Erfarenheterna från de nu nämnda städerna visa emellertid, att det trots alla åtgärder torde vara så gott som otänkbart att helt och hållet undvika köväsendet. Även om varje individ tillförsäkras sin ranson och den kungjorda försäljningstiden mer än väl räcker till för expedieringen, synes det likväl alltid finnas personer, som trots allt anse det tryggast att säkerställa sin inköpsrätt genom att infinna sig vid försäljningsställena långt tidigare, än desamma öppnas.

Emellertid torde av det anförda framgå, att de svårigheter i form av köbildningar vid livsmedelsdistribution, som förut på många håll förekommit, numera — i första rummet tack vare de förändringar och förbättringar, som av de lokala livsmedelsmyndigheterna genomförts — torde vara i väsentlig del övervunna.

Härpå anförde

Herr Lithander: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få uttala mitt tack för det svar som han behagat lämna på min interpellation.

Det är givetvis med glädje, som jag finner, att han vid prövnningen av denna fråga kommit till den uppfattningen, att i alla fall i stort sett förbättringar ernåtts. Jag är emellertid icke alldeles övertygad om att man nått fram så långt, som man kanske kunde nå. Herr statsrådet nämnde, att det beror icke så mycket på statsmyndigheterna att göra rättelser här utan på de lokala myndigheterna, men det är väl i alla fall så, att de lokala myndigheterna få sina direktiv från den högsta myndigheten. Är det så, att det visat sig mycket stora svårigheter, hjälper det kanske icke enbart med vad de lokala myndigheterna kunna göra, utan man måste då få enhetliga direktiv uppifrån.

Nu nämnde herr statsrådet, att dessa livsmedelsköer hava i stort sett upphört, och det är möjligt, att de blivit minskade, men jag vet, att man ännu tyvärr ser många livsmedelsköer även här i Stockholm. Låt vara att olägenheterna äro betydligt mindre, när folket få stå i kö under varma och torra dagar, men det tyder dock i alla fall på att vi ännu icke äro alldeles fria från dem. Det skulle glädja mig mycket, om det lyckades genom de fortsatta ansträngningar herr statsrådet tvivelsutan kommer att vidtaga här att begränsa dessa olägenheter till det minsta möjliga, när vi stå inför hösten, ty det har under

Svar å interpellation.
(Forts.)

de gångna åren varit under hösten och vintern, som de största påfrestningarna härvidlag ägt rum. Man har ju under den gångna vintern med ledsnad sett dessa många köer. Den omedelbara anledningen till att jag i februari månad inlämnade min interpellation till herr statsrådet var ett meddelande rörande ett fall i Göteborg, där en mor hade tvingats att lämna sina minderåriga barn hemma, för att stå i livsmedelskö, som ju så ofta händer. De hade gjort upp eld under hennes frånvaro, och när hon sent omsider kom hem, så hade det ena barnet forslats till sjukhuset för att vårdas för brännskador, och det avled dagen därpå. Om också icke påföljderna alltid bli så ödesdigra som i detta fall, så lider det intet tvivel om att icke många haft oerhört stora svårigheter av de köbildningar som i alla fall ägt rum ute i landet på olika håll. Jag har gjort mig underrättad dels genom polisrapporten och dels genom poliskommissarien i distriktet, hur det förhöll sig i det nyssnämnda fallet, och jag erfor, att det fanns sju potatisförsäljningsställen men icke något i den stadsdel där den ifrågavarande kvinnan bodde. Där bo cirka 70,000 personer i det distrikt som denna försäljning berörde. Nu glädde det mig att höra, att herr statsrådet nämnde, att försäljningsställets antal ökats till 70, och det är givetvis på den vägen som man bör gå. Man bör dela upp försäljningen i största möjliga grad, och man bör i den mån det är möjligt givetvis begagna sig av de försäljningsorgan inom köpmanskåren som redan finnas, försävt man icke kan ordna det på ett billigare och bättre sätt, vilket jag betvivlar, ty där har man ju redan allt som behövs, organisation, lokaler o. s. v. Man bör således gå den vägen i största möjliga grad för att lösa denna fråga och se till, att det för dessa köpmän lönar sig att distribuera varor.

Poliskommissarien nämnde, att det flera gånger under denna vinter inträffat, att sjuka och klena personer dignat i köerna av mattighet och måst omhändertagas av polisen och föras till sina bostäder eller till sjukhus, och familjen har blivit utan den åstundade varan för den gången. Så sent som under denna vinter hava oerhört stora svårigheter visat sig. Jag hyser emellertid en livlig förhoppning om att man i fortsättningen skall vidtaga sådana effektiva åtgärder på detta område, att dessa missförhållanden skola vara förebyggda till ett kommande år. Jag vill nämna, att i Göteborg hava folkskoleinspektören och stadens åtta överlärare särskilt riktat sig mot de missförhållanden, som där hittills rått. Icke mindre än 35 % av barnen ha där varit borta ur skolorna, därför att de tvingats att stå i köer för att hjälpa sina mödrar, och icke nog med det, utan barnen ha fått stå där undernärda och bristfälligt klädda. Jag skall icke i detalj ingå på en redogörelse för dessa olägenheter. En framstående och för sina sociala strävanden känd person, nämligen kyrkoherde Per Pehrson i Göteborg, har tidigt haft sin uppmärksamhet riktad på denna sak och försökt verka i rätt riktning, men hittills har det icke lyckats utan det stöd, som man behöver från regeringshåll. Men det gläder mig, att det nu har kommit. Jag tror, att det i icke ringa grad förekommit, att de myndigheter, som haft med distributionen att göra, fränsagt sig den hjälp och det bistånd, som enskilda velat giva. Jag

vet på grund av meddelanden, som jag mottagit, att Röda korset i Göteborg har trätt hjälpande emellan vid olycksfall i köerna och även erbjudit sin hjälp och medverkan vid distribueringen, när man haft långa köer, som skulle betjänas av endast två personer, men hjälpen har avböjts. Jag tror, att man gör oklokt i att på olika områden frånsäga sig den medverkan och den hjälp, man kan få från enskilt håll.

Att missförhållandena icke äro fullständigt avhjälpda ännu, torde väl framgå av att så sent som den 3 maj i år stod det i Socialdemokraten under huvudrubriken »Den skandalösa köbildningen» en skildring av förhållandena i Maria församling, där det var ett utlämningsställe med endast fyra kvinnliga expediter och där de stackars kvinnorna fingo stå timma efter timma i kö och lämna hem och barn åt sitt öde, och när stånden stängdes på kvällen klockan sex, fanns det folk, som stått i kön sedan klockan 2 och dock fingo återvända med oförrättat ärende; tre kvinnor hade svimmat o. s. v.. Sedan framhåller tidningen, att det duger icke att blott sitta vid ett skrivbord och göra upp en beräkning, utan man bör också intressera sig för hur det hela tager sig ut i praktiken. Hava sådana köbildningar sedan dess kunnat undvikas, kan det icke glädja någon mer än mig, men man får icke taga för lätt på denna fråga utan snarare följa den ytterligt skarpt, ty jag tror, att det går lätt nog tillbaka till det gamla, om man icke gör det. I Socialdemokraten för den 23 april omtalas en potatiskö på 4,000 personer, och det framhålles, att detta är en följd av bristande förutseende hos folkhushållningskommissionens potatissektion. Det har även åberopats, och det med rätta, att icke minst under nuvarande tid är det ju ett användande av den mänskliga kraften, som icke är som det borde vara, att folk skall stå i kö i timal. Även i detta hänseende har man således vinst att ernå och förbättringar att ernå såsom ett resultat av dessa strävanden.

Det har emellertid glatt mig att få höra herr statsrådets svar, och jag ber att få tacka för de ansträngningar, som äro gjorda, och uttrycka en förhoppning om att dessa ansträngningar skola fortsättas och krönas med framgång, att när vintern kommer, denna erfarenhet besparas oss, d. v. s. först och främst dem, som stå i köerna, men även alla andra, som givetvis icke utan medkänsla kunnat se dessa missförhållanden, som hittills ägt rum.

§ 11.

Sedan ordet ånyo lämnats till

Svar å interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson, yttrade denne: Kammararens ledamot herr Berglund har med kammararens tillstånd till mig riktat följande spörsmål:

Har herr statsrådet uppmärksamheten fäst på nödvändigheten av effektiva och omedelbara åtgärder för att öka importen av kött till landet, jämnare fördela de inom landet befintliga köttförråden samt hejda prisstegringen å dessa varor?

Svar å interpellation.

(Forts.)

Vad först angår importen ber jag få meddela följande.

I samband med de skandinaviska varubytesförhandlingarna i Stockholm i slutet av januari detta år träffades mellan folkhushållningskommissionen och vederbörande danska myndigheter avtal angående ordnandet av import av kött från Danmark till Sverige. I enlighet med detta avtal har allt det kött, som frivits för export från Danmark till Sverige, ställts till folkhushållningskommissionens förfogande med undantag av de partier saltat kött, för vilka utförellicenser utfärdats till privata firmor före avtalets ikraftträdande, men vilka icke vid denna tidpunkt blivit befraktade. På grundval av avtalets bestämmelser har folkhushållningskommissionen sökt erhålla största möjliga kvantiteter. På grund av nedgången även i Danmark av tillförseln av slaktboskap har emellertid de importerade kvantiteterna undan för undan nedgått och hava icke, med undantag av de första veckorna efter avtalets ikraftträdande, då c:a 500,000 kg. av kommissionen lagrades för framtida förbrukning, svarat mot de lokala livsmedelsorganens rekvisitioner. Importen utgjorde i genomsnitt per vecka under februari 160,000 kg., i mars 110,000 kg., i april 86,000 kg., och i maj 100,000 kg. Den totala kvantitet, som importerats på grundval av ovannämnda avtal, är till 1 juni 1,882,939 kg.

Förhållandena belysas ytterligare därav att under första kvartalet innevarande år mängden av allt till landet importerat kött utgjorde enligt kommerskollegiets uppgifter 2,681,652 kg. och exporten blott 54,931 kg., alltså ett importöverskott av 2,626,721 kg., under det att under motsvarande tid i fjol importen utgjorde endast 20,070 kg. men exporten 2,822,921 kg., alltså ett exportöverskott av 2,802,851 kg. Skillnaden mellan nämnda bägge nettosummor representerar för första kvartalet en köttmängd av icke mindre än nära 5 $\frac{1}{2}$ miljoner kg.

Den nu inom landet lagrade kvantiteten kött uppgiver F. H. K. i sin skrivelse den 21 maj angående reglering av handeln med kött till 5- å 6,000 ton. Härav ligger dock det mesta hos livsmedelsnämnder, arbetsföretag och större affärsinnehavare.

Jag kan försäkra, att regeringen allvarligt bemödat sig att åstadkomma ökad import av kött till landet, och icke underlåtit att söka begagna sig av varje tillfälle därtill. Såsom av de nu meddelade uppgifterna framgår har också, tack vare tillmötesgående från Danmark, importen varit av ganska stor omfattning.

Vad fläsk beträffar lagrades under år 1917 genom F. H. K:s försorg avsevärda partier, dels av från Danmark importerad vara och dels av vad som producerats inom landet. Sedan numera importen av fläsk från Danmark, på grund av den utomordentliga nedgången i Danmarks produktion, totalt upphört samt produktionen inom vårt eget land så nedgått, att tillförseln för den allmänna konsumtionens behov så gott som fullständigt upphört, hava de befintliga lagren måst tagas i anspråk. Den tilldelning av fläsk, som nu äger rum genom den statliga regleringen, sker i huvudsak på bekostnad av folkhushållningskommissionens lager. Givetvis måste

dispositioner av lagertillgångarna ske med största försigtighet och med iakttagande av att någon tilldelning för tillgodoseende av konsumtionen kan ske ända fram till den tidpunkt instundande höst, då ökad tillförsel kan emotses. Utsläppande av större kvantiteter än vad nu sker är ur dessa synpunkter uteslutet.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Vad därefter beträffar de av interpellanten jämväl berörda frågorna om jämnare fördelning av de inom landet befintliga köttförråden samt reglering av prisen å kött och köttvaror, äro dessa frågor av ytterst svårlost beskaffenhet. En statlig ransonering av kött efter samma grunder som för bröd och socker torde icke låta sig genomföra. Svårigheter härvid vållas redan av den omständigheten, att den tillgängliga köttkvantiteten icke är vid ett visst tillfälle en gång för alla bestämd — vilket ju, med bortseende från eventuell import, är fallet för bröd och socker, utan att kötttillgången ständigt växlar under året i mån av nedslaktning och pålägg m. m. Därjämte göra varans knapphet, dess beskaffenhet att icke tåla förvaring under längre tid utan särskilda anordningar, vilka stå till buds blott i ganska begränsad omfattning, och att i färskt tillstånd ej heller tåla transporter långa vägar, att en lika noggrann ransonering av kött som beträffande bröd och socker i landet icke är tänkbar. Det synes antagligt, att om man beträffande kött nödgas tillgripa statliga åtgärder i fördelningssyfte, man knappast torde kunna komma längre än till en fördelning i stora drag mellan olika befolkningscentra eller områden i viss analogi med vad som nu gäller beträffande smör. Därefter får den kommunala verksamheten taga vid och ordna den lokala distributionen. Redan en sådan anordning som den nu antydda möter emellertid hinder, som äro av den beskaffenhet, att det erfordras det noggrannaste övervägande, innan man beslutar sig för ett statligt ingripande.

Den knappa tillgången på bröd och överhuvud på vegetabiliska födoämnen tillsammans med knappheten på mjölk, smör, ost, fläsk m. m. och fullständig brist på margarin har medfört en betydlig ökning i konsumtionen och efterfrågan av kött. Denna ökade konsumtion är den huvudsakliga anledningen till den otillräckliga tillgången å kött och de därav föranledda, nu rådande höga köttprisen. Någon brist på kött skulle nämligen icke förefunnits, ifall förhållandena på livsmedelsmarknaden i övrigt varit någorlunda normala. Till bestyrkande härav vill jag först hänvisa på förut omnämnda betydande import. Vidare är att beakta, att nedslaktningen under det senaste konsumtionsåret med all säkerhet varit vida större än den normala. Några fullt exakta uppgifter beträffande nedslaktningens storlek kunna visserligen icke erhållas, men uppgifterna från de offentliga slakthusen och slakterierna giva dock en vägledning. Av den tillgängliga statistiken framgår, att antalet nedslaktad storboskap vid nämnda slakthus och slakterier utgjorde år 1914 107,191; år 1915 163,035; år 1916 137,148 och år 1917 240,581. Från 1916 till 1917 ökades alltså antalet slaktade större djur vid dessa slakteriinrättningar

Scar å interpellation.
(Forts.)

med ej mindre än nära 80 %. Att nedslaktningen av storboskap under innevarande år tagit en ännu större omfattning framgår av hittills föreliggande uppgifter för de fyra månaderna januari—april. Mot 54,997 slaktade större nötkreatur under denna tid år 1917 svara 83,886 under samma tid innevarande år, alltså en ökning i jämförelse med fjolåret av drygt 52 %. Nedslaktningen nådde under det nuvarande konsumtionsåret sin kulmen under oktober—november 1917 och har sedan gått tillbaka men var fortfarande under april detta år större än under motsvarande månad år 1917.

En annan beräkningsgrund rörande slaktens storlek, genom vilken dock ej heller fullt exakta tal erhållas, erbjuda uppgifterna angående antalet hudar, som på grund av det å dem vilande statsbeslag ställts till regleringsmyndighetens förfogande. Ett sammandrag över de hudar, som fördelats bland svenska garveriidkarnas råvaruförenings medlemmar eller direkt inköpts av de större garverierna, ger vid handen, att medan under de tre sista kvartalen av år 1917 antalet hudar av storboskap uppgick till 342,151, utgjorde motsvarande antal ensamt under första kvartalet 1918 icke långt ifrån hälften av detta antal eller 156,155. Även dess siffror tyda på en avsevärt ökad nedslaktning under den förflutna vintern.

Även om hänsyn därjämte tages till ungnöt och kalvar samt får och getter, visar sig, att utgallringen både procentiskt och absolut varit betydligt större under innevarande år än i fjol och ännu mycket större än under mer normala förhållanden.

Det är sålunda tydligt, att, om konsumtionen haft endast normal omfattning, skulle nedslaktningen mer än täckt behovet. Förklaringen till de alltjämt stegrade prisen trots ökad tillförsel ligger alltså såsom jag nyss nämnde, i att efterfrågan varit långt större än den normala. Det är isynnerhet allt efter som fläskbristen blivit kännbarare, som köttkonsumtionen ökats, och det är endast genom den förut omnämnda importen från Danmark, som man kunnat ända tills på sista tiden någorlunda tillgodose marknadens behov.

Att prisen å kött för närvarande äro oerhört höga, är allmänt känt och kan icke bestridas. Det är även tydligt, att det vore synnerligen önskvärt att kunna på ett eller annat sätt framkalla lägre pris. Detta är emellertid förenat med särdeles stora vanskligheter.

De åtgärder, som kunna komma i fråga för att förebygga en alltför oskäligen prisstegring — eller som förhållandena nu äro — åvägabringa en prisnedsättning och samtidigt trygga en viss om än mycket begränsad tillgång på kött, äro maximipris i förening med tvångsuttagning av kreatur och reglering av handeln med kött. Folkhushållningskommissionen har nu inkommit med förslag, som avser omedelbart införande av maximipris och monopolisering av handeln med ty åtföljande transportförbud för andra transporter av kött än för statens räkning. Efter någon tid skulle enligt detta förslag följa bestämmelser om tvångsuttagning. Man kan med säkerhet förutse, att om enbart en maximering av prisen och monopolisering av handeln företagas, tillförseln av kött kommer att, åtminstone för någon tid, så gott som alldeles avstanna. Tillgriper man dessa, nu

av kommissionen till omedelbart genomförande föreslagna åtgärder, torde det därför bli ofrånkomligt att mycket snart vidtaga även den återstående åtgärden eller tvångsuttagning.

Det är utan vidare klart, att en sådan åtgärd som tvångsuttagning av djur för nedslaktning är synnerligen betänkligen och detta icke endast på grund av det starka ingrepp i djurägarnas rörelsefrihet den innebär samt den bitterhet och olust den givetvis skapar hos dem, utan även till följd av den mycket stora svårigheten att fastställa storleken av det antal djur, som sålunda skall framskaffas. Vid avvägandet härav bör beaktas, att genom ökad nedslaktning fara uppstår för befolkningens nöjaktiga förseende med andra animaliska näringsmedel än kött. Beskäres kreatursbeståndet för mycket, återverkar nämligen detta direkt på produktionen av så viktiga livsmedel som mjölk och smör, vilka i förhållande till sitt näringsvärde äro billigare än kött. Sådan återverkan gör sig gällande icke blott för tillfället utan för hela nästa konsumtionsår och kanske än längre framåt. Genom att nu öka slakten i alltför hög grad utsättes man även för risken att senare få ännu mycket mindre tillgång å slaktdjur och bliva ställd inför alldeles ohjälplig köttbrist. En alltför stark minskning i kreatursstocken kan därjämte bliva till skada för jordbruksproduktionen i hela dess omfattning. Av nu anförda skäl måste uttagningen, om den kommer till stånd, hållas inom ganska snäva gränser och stå i ett riktigt förhållande till kreatursstocken. Storleken av denna är därvid av stor betydelse men därom erhåller man exakt kännedom först genom den kreatursräkning, som nyligen är anbefalld och vars resultat väntas snart kunna föreligga.

En med tvångsuttagning förenad betydande svårighet är även, att den förutsätter en organisation, på vilken synnerligen stora anspråk måste ställas.

Regeringen har nu denna fråga under allvarligt övervägande. Någon kungsväg, som leder till ett för alla parter tillfredsställande resultat, ges icke. Det må ihågkommas, att av landets hela konsumtion av animaliska livsmedel har nötkreatursköttet under normala tider utgjort endast 10 %. Köttet har alltså varit blott en ganska ringa bråkdel av vår animaliska föda. Det kan heller aldrig komma att tillräckligt ersätta den väsentliga minskningen i tillgången på mjölk, smör och fläsk, vilka anordningar, som än vidtagas, såframt nämligen vi vilja hålla vårt kreatursbestånd någorlunda vid makt. Och detta torde, av skäl, som jag förut framhållit, vara icke blott välbetänkt utan även oundgängligen nödvändigt, så länge icke en ännu hårdare nöd tvingar oss att för stundens livsuppehälle riskera möjligheten att om än med yttersta sparsamhet draga oss fram även framdeles.

Jag vill emellertid icke dölja, att jag finner ganska ringa utsikter förefinnas, för att vi skola kunna undgå att tillgripa ett tvångsförfarande i en eller annan form. Man får hoppas, att de av mig nyss antydda svårigheter, som äro förbundna med en sådan åtgärd, må efter noggranna utredningar kunna genom lämpliga bestämmelser och väl anordnad organisation i möjligaste mån neutraliseras.

Sear å interpellation.
(Fort.)

Att nu omedelbart skrida till tvångsuttagning av kreatur synes mig icke böra ifrågakomma. Den nuvarande tidpunkten för ett dylikt tvångsingripande är nämligen synnerligen ogynnsam. Och en sådan åtgärd just nu skulle vara ur folknäringssynpunkt oförsvärig. Genom årets foderbrist äro djuren i regel starkt avmagra och i sådant skick, att det är förlustbringande icke endast för djurägaren utan för hela folkhushållet att nu nedslakta dem. Av denna anledning håller jag före, att ifall tvångsuttagningsförfarandet icke kan undgås, dess anlåtande i varje fall bör anstå ännu någon tid. Huru långt detta anstånd kan bli är omöjligt att för närvarande bestämt uttala sig om, när detta måste i icke ringa mån bli beroende av hur köttmarknaden under närmaste tiden utvecklar sig, och detta blir i sin ordning beroende av väderleken och utsikterna för den blivande skörden. Under tiden bör en mera ingående utredning verkställas, än den som nu medhunnits, beträffande sättet för genomförande av ett tvångsförfarande. Jag understryker, att man i detta arbete måste sträva efter att finna så starka garantier som möjligt mot godtycke och att överhuvud göra det starka ingrepp i lantmannens näring, varom här är fråga, så litet betungande som möjligt utan att syftet förfelas.

Vidkommande frågan om att omedelbart och oberoende av bestämmelser om någon form av leveransplikt tillgripa de av folkhushållningskommissionen föreslagna åtgärderna för reglering av priset och handeln med kött, så anser jag värdet av en sådan åtgärd även från konsumentensynpunkt synnerligen tvivelaktigt. Såsom redan förut framhållits skulle den säkra följderna bli, att köttet så gott som försvunne ur marknaden liksom redan skett med en del andra varor. Detta synes mig icke skola göra det nuvarande tillståndet bättre utan snarare värre.

Å andra sidan kan den uppfattningen icke utan skäl göras gällande att ju längre de nuvarande oskäliga prisen — och ytterligare stegring är ju tänkbar — få utan statsingripande gälla, desto svårare blir det att återföra dem till en skälig nivå. Härvid vill jag emellertid såsom min mening hava sagt, att de priser, som eventuellt komma att tvångsvis åsättas, måste komma att icke oväsentligt understiga de som under sista tiden varit gällande, oavsett tidpunkten för deras införande. Det kan nämligen icke förbises, att ett visst jämnviktsläge måste upprätthållas icke blott emellan de olika animaliska livsmedlen, utan också emellan dessa å ena sidan och de vegetabiliska såsom spannmål och potatis m. fl. å andra sidan, därest icke en för hela folknäringen skadlig förskjutning inom livsmedelsproduktionen skall äga rum. Vid övervägande av alla dessa synpunkter och med fäst avseende även vid det ovissa läge, vari vi för närvarande befinna oss ifråga om utsikterna för den blivande skörden, har jag kommit till den uppfattningen att även med beslut i denna fråga bör någon tid anstå. Jag bör emellertid meddela, att Kungl. Maj:t uppdragit åt folkhushållningskommissionen att snarast möjligt ej mindre utarbeta bestämmelser angående leveransplikt eventuellt tvångsuttagning av kreatur, avsedda till slakt, än även

verkställa utredning beträffande möjligheten att i vissa avseenden inskränka förbrukningen av kött ävensom förebygga viss lagring av detsamma. Svar å interpellation.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Johansson i Sollefteå: Herr talman! Då interpellanten, min parti- och bänkkamrat, ej är närvarande, ber jag att för min del få uttala ett tack till statsrådet för svaret. Jag måste dock säga, att den i utsikt ställda ransoneringen kommer alldeles för sent — om den nu någon gång kommer, ty det fingo vi inte något besked om. Jag är för min del övertygad, att hade vi den dag, som i dag är, haft den Hammarskjöldska regeringen, hade alldeles säkert vänsterpartierna genom gemensam opposition åstadkommit, att vi haft ransonering på dessa varor för länge sedan, och ändock kallade vi denna regering för »systemet för sent», och det med rätta. Högern, som nu är opposition, har ju däremot av helt naturliga skäl ingen orsak att i detta fall påskynda denna frågas lösning. De klasser, ur vilka den rekryteras, ha ju råd att betala snart sagt hur mycket som helst för köttvarorna.

Jag måste i detta sammanhang även säga, att arbetarklassen här i landet för länge sedan befinner sig i den ställningen, att det helt enkelt borde varit nödvändigt för regeringen att maximera och rasonera *alla* förnödenhetsartiklar, och i så fall först och främst matvarorna.

Herr Bårg i Katrineholm: Herr talman! Det är några synpunkter, som jag tror det är skäl att i detta sammanhang framföra, då det ges tillfälle därtill nu.

Man kan ju med tillfredsställelse konstatera, att herr statsrådet har erkänt, att köttprisen f. n. verkligen äro, som han uttryckte sig, oskäligen. Men jag skulle för mitt vidkommande ha känt mig ännu mera tillfredsställd, om herr statsrådet i sitt svar givit ännu något mera rum åt de svårigheter och de bekymmer, som föreligga för de minst bemedlade konsumenterna. Det är ju redan nu ett faktum, att dessa mindre bemedlade samhällslager så gott som alldeles äro avstängda från tillgången på kött till följd av dessa orimliga priser. Det är givet, att en maximiprissättning här, som något så när skulle återföra köttpriserna till vad som kan anses rimligt, skulle medföra en minskad tillgång på kött. Men för mig framstår dock såsom svarande mot verkliga förhållandet vad som i en skrivelse för någon tid sedan från den socialdemokratiska gruppen till folkhushållningskommissionen framhölls, att en sådan åtgärd med dess följder just av dem, som nu lida mest av dyrtiden, kanske ändå skulle bäras med skäligt jämnmod, därför att läget för dem därigenom knappast skulle kunna bli mycket sämre än nu. Den köttmängd och de animala födoämnen, som nu finnas att tillgå, skulle i stort sett minskas, det förstår jag, men åtkomstmöjligheterna skulle knappast bli mindre för dem, som allra bäst äro i behov därav. En utav de allra

Svar å interpellation.
(Forts.)

största olägenheter, som vidlåder det nuvarande systemet är, att fördelningen utav de tillgångar, som finnas, sker efter vars och ens köpkraft, och den fördelningsgrunden är långt ifrån rättvis. Jag har också en känsla utav att de nuvarande orimligt höga köttprisen som gälla på grund av den stora efterfrågan, som verkligen råder på kött, och den köpkraft, som ändå de bättre situerade ha, också i viss mån och kanske betänkligt nog bidrar till att reducera den kreaturstam, som finnes, och dock blir resultatet, att de lägsta samhällslagren komma att stå så gott som aldeles utan denna nödvändighetsvara. Det är tydligt, att de svårigheter, som herr statsrådet här visat på, att reglera kött handeln och handeln med animala födoämnen äro ofantligt stora, och särskilt, när det gäller kraftigare åtgärder att föra köttet i marknaden, bör man givetvis framgå med den allra största försiktighet, och man behöver sannerligen icke vara lantman eller djurägare för att förstå, att det är en av de allra ömtåligaste punkter, som finnas, men nöden har ingen lag. Jag vill taga fasta på vad man kunde skönja i statsrådets uttalande, att han hyste den förhoppningen, att det skulle finnas, om man bleve ställd inför nödvändigheten att tillgripa dessa åtgärder, utvagar att lösa frågan så, att man icke onödigtvis skulle behöva uppöra sinnen. Nödvändigheten härav tror jag är klar även för konsumenterna i stor utsträckning, men det är minst lika klart, att om nödläget kräver det, går det inte an att vara så hänsynsfull i detta fall, att man vedervägar det nödvändiga livsuppehållet för folket, så länge det finnes något inom landet att få.

Det är en annan synpunkt som statsrådet också var inne på, och som jag tror är värd det allra största beaktande. Vi känna från föregående dyrtidsåtgärder till, hur prisstegringarna på olika livsmedel i många fall ha haft sin grund icke så mycket i den verkliga stegringen av produktionskostnaderna utan mera i en växelverkan mellan priset på de olika slagen av födoämnen. När det visat sig förmånligare på grund av en tillfällig prisstegring att gå över till produktion av en viss livsmedelsvara, har det resulterat uti en sådan omkastning i produktionen, att man blivit så gott som utan en annan nödvändig livsmedelsvara, och så har priset på den varan i sin tur skruvats upp med samma resultat. Då nu åtgärder från riksdagens och statsmakternas sida ha planlagts för att säkerställa den vegetabiliska produktionen, tror jag det är utav den allra yttersta vikt att tillse, att inte den nu pågående stabiliseringen utav de oerhört höga köttprisen kommer att få inverka på ett alltför skadligt sätt just på denna vegetabiliska produktion. Såvitt jag har mig bekant, har produktionskommittén i sin framställning till statsrådet kraftigt strukit under, att den enda förutsättningen, under vilken de planer skola kunna förverkligas, som produktionskommittén har syftat till, är, att priserna på animala födoämnen icke få flyga upp så, att de rent utav förrycka hela planen därigenom, att man övergår till en produktion utav animala födoämnen i stället för att tillföra konsumenterna vegetabiliska födoämnen. Och om de nuvarande höga köttprisen få fortsätta att stabilisera sig, kan man icke förundra sig

över att producenterna kasta sig på köttproduktion i stället för att tillföra marknaden de ändå kanske nödvändigare vegetabiliska födoämnen, såsom brödsäd etc. Jag tror, att dessa synpunkter äro av allra största vikt att beakta, och när det nu ges tillfälle en gång, innan riksdagen avslutas, och då man vet, eller kan förmoda, att innan riksdagen nästa gång sammanträder med dessa frågor på dagordningen, alla här berörda viktiga beslut, på vilka vår tillvaro för ett kommande år beror, icke allenast blivit fattade utan även måst genomföras, har jag inte kunnat underlåta, herr talman, att begagna detta tillfälle att rikta en vädjan till herr statsrådet, att vid behandlingen av dessa frågor, visserligen med nödvändig hänsyn till alla faktorer, likväl tillse, att prisbildningen icke får fortsätta efter de linjer, som hittills ofta skett.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr Olofsson: Jag begärde ordet för att uttala min tillfredsställelse åtminstone delvis, över det svar herr jordbruksministern här gav för en stund sedan. Särskilt vill jag uttrycka mitt erkännande för hans uttalande angående tvångsuttagning av kreatur. Jag tror, att det är en ganska vansklighetsfull sak att ge sig in på den stråten, ty vi skola besinna, att med de foderpris vi nu haft, har det varit lockande för många att sälja fodret och skaffa penningar. Men många ha tänkt på framtiden och givit efter för lusten att förvärva penningar i dessa tider utan kanske bibehållit sin kreatursstock och till och med fått köpa foder med tanke, som sagt, på framtiden. Då är det ganska hårt, om staten utan vidare tvångsuttagning boskapen, och jag menar, att det känns så mycket hårdare, därför att det nu råder brist på konstgödningsmedel, särskilt vissa slag, som i stor utsträckning behöves, till exempel fosforsyregödning, som inte alls är att påräkna numera, och då är det givet, att för många lantmän gäller det verkligen att försöka behålla sin kreatursstock om han i fortsättningen skall kunna sköta sitt jordbruk rationellt. Men blir det då en tvångsuttagning blir det många, som komma att slappna i energin och i viljan att verkligen för framtiden sköta sitt jordbruk och det är alltså en vansklighetsfull väg man här är inne på. Jag vill emellertid, som sagt ge mitt fulla erkännande åt de synpunkter herr jordbruksministern här uttalade, att man bör dröja med den saken i det längsta.

När herr jordbruksministern uttalade sin mening om maximerpris, nämnde han, att måste vi tillgripa det, blir det en väsentlig nedsättning i priserna emot de nu rådande, och det är en vansklighetsfull sak. Vi ha haft höga foderpris och sätter man nu ned köttpriset till vad det på sina håll talas om att det skulle bli eller omkring 3 kr. för helvikt, då menar jag, att det icke går att producera kött för det priset med de foderpris, vi haft, och då blir bonden också kuggad. ifall han hållit på sitt foder för att bibehålla sin kreatursstock. Så måste han sälja sina varor för underpris, mot vad han egentligen skulle behövt göra, om han istället sålt sitt foder och nedslaktat sin boskap.

Det är givet, att man från konsumenthåll tycker: »Nu ha lant-

Svar & interpellation.
(Forts.)

männen så höga priser att man får lov att träffa andra utvägar för att verkligen få ned prisen.» Ja, det finns även andra utvägar än de förut omtalade. Jag tycker, att den bästa vägen vore att se till dessa mellanhänder, som skörta upp allmänheten med sina priser. Det är dessa jobbare och andra mellanhänder, vilka taga en stor del. Det är icke producenterna själva, som få dessa höga pris, som man här talat om, 10 à 12 kr. per kg. utan det är dessa mellanhänder, som taga den väsentliga delen av dessa priser.

Jag skall icke vidare uppehålla kammaren med detta, men jag anser denna sak vara ganska allvarlig, och att man bör tänka något på framtiden och icke bara för stunden. Nog kan det vara gott och väl för stunden att få ned prisen och tvångsuttaga samt åsätta maximipris, men vi få väl ändå tänka på framtiden också.

Jag vill med dessa ord hava uttalat min tillfredsställelse med vad herr jordbruksministern yttrat, särskilt med avseende på tvångsuttagningen.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke följa den ärade talaren, som närmast efter herr statsrådet hade ordet i denna fråga, uti hans bedömande av olika ministärer, ty jag tycker, att vi här ha viktigare saker för oss än att värdesätta de olika ministrarna; och över huvud taget är det deras arbete för folkets väl, som kommer att i framtiden värdesätta dem, och det tillhör historien. Vi göra nog lyckligast i att icke inlåta oss på den saken.

Beträffande återigen den fråga, som här föreligger i dag i anledning av en interpellation, råder det icke något tvivel om att alla, både konsumenter och producenter, finna den synnerligen allvarsam. Jag tror, att det icke är någon enda av alla de olika detaljer, som framkommit under kristiden som varit av så stor och vital betydelse som just denna. En felaktig lösning av denna fråga har följder med sig, som kunna sträcka sig kanske över 10 à 20 år. Jag erkänner, att det är nog lätt för konsumenterna att säga: »Ja, priset är för högt. Men det är blott att tvångsuttaga och sätta ned priset genom att åsätta maximipris.» Men om vi verkligen skulle uttaga något betydligare antal djur till slakt, förminskas djurstocken därigenom i sådan grad, att det lär icke bli möjligt på långa tider att få den upp igen till samma nivå. Och det är icke nog med att själva djurstocken förminskas, utan även möjligheten för folket att kunna få den föda, som består av smör — ost får jag väl icke tala om — och mjölk, minskas. Den förminskas ju för varje djur, som uttages. Det är ett tveeggat svärd att forcera denna uttagning av just korna, och nu återstår i stort sett inga andra djur att taga ut än korna. Ty åtminstone är det så i södra Skåne, att alla andra slaktdjur för länge sedan fått vandra till slaktbanken. Det har nog varit så, att jordbrukaren redan mycket decimerat sin boskapsbesättning och visst icke hållit tillbaka utan oupphörligt sålt undan för undan. Jag tycker, att det ser rent farligt ut från den synpunkten.

Ty åtminstone finna vi, som äro mejerifolk, att det gått så långt, att det är fara värt, att vi i Skåne icke kunna tillfredsställa därvarande mjölkkonsumenters behov att få tillräckligt med mjölk. Jag ber herrarne betänka detta — ni som blott yrka på att man skall slakta ned djuren för att få kött.

Jag ger ock mitt fulla erkännande åt herr statsrådet, då han uttalade, att dessa uttagningar av slaktdjur är en helt annan historia, som blir betydligt svårare än då det gäller uttagning av säd eller dylika produkter. Man kan icke fördela uttagningen såsom det låter sig göra med säd. Saken är så betänklig i mångahanda måtto, så att nog får det yttersta göras, innan denna tvångsuttagning får ske, och jag erkänner, att sådan ställningen har blivit — ja, kanske redan är, ty jag erkänner att jag icke kan överblicka allt, som fordras för att kunna ge ett bestämt svar på frågan — så får denna uttagning ske med stor betänksamhet och man får vara litet bättre beredd och bör se sig för litet mera än som skett i en del andra förordningar, som utfärdats på grund av folkhushållningskommissionens tillstyrkan. Ty här är faran större, det vill jag lägga alla på hjärtat.

Jag skall också be att få uttala mitt fulla erkännande för herr statsrådets svar. Det är icke på många punkter, som jag skulle vilja göra en erinran, och tiden medger det för övrigt icke.

Herr H a g e: Herr talman! Jag instämmer med den föregående ärade talaren, som betonade, att detta är en mycket allvarlig fråga, men jag inlägger däri en något annan betydelse.

Jag förstår mycket väl, att man från producenthåll ser med en viss misstro och med mycken aversion på hela denna princip att tvångsuttaga och åsätta maximipris. Men jag tror för min del, att vi i alla fall kommit fram till den tidpunkt, varom herr jordbruksministern talade, d. v. s. att den situation nu inträtt, då vi måste övergå att verkligen vidtaga sådana åtgärder, som herr jordbruksministern antydde skulle kunna tillgripas. Jag har för min del hört talas om här i Stockholm — jag har förresten fått det från ett håll, som jag kan tro och lita på — att livsmedelsbristen på sina håll, speciellt inom arbetarekvarteren, tagit sig sådana uttryck, att t. o. m. i somliga familjer inträffat en sådan situation på grund av undernäring och brist på livsmedel, att barnen ligga till sängs på grund av krafftlöshet. När situationen blivit sådan, då tror jag, att man kan våga bestämt påstå, att då måste hänsynen till producenternas intressen få vika, ty man får ej gå så långt av hänsyn till producenterna, att människorna dö på kuppen. Man måste då övergå — huru osmakligt det än kanske kan vara från en del utgångspunkter, såsom producenternas representanter framhållit — till sådana åtgärder, som herr jordbruksministern omnämnde.

Med avseende på själva priset på dessa köttvaror vill jag sedan säga, att det för närvarande är sådant, att om en familj nu verkligen en gång vill bestå sig en köttmåltid, så blir följden — kan man säga — att hela dagsinkomsten för en liten inkomsttagare går åt. Jag tror för övrigt att det är nödvändigt för en människa, som

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

vant sig vid att förtära kött, att någon gång få sådant. Såsom det nu är, bliva arbetarna och småfolket alldeles avstängda från möjligheten att någon gång skaffa sig en köttmåltid. Jag tror ock, att det i längden verkar ofördelaktigt på kroppsvigören och hälsan, om man icke kan någon gång tillfredsställa sitt behov av kött, åtminstone gäller detta om folk, som varit vana att förut då och då få en köttmåltid.

Det är ifrån dessa utgångspunkter, herr talman, som jag för min del vill rikta en maning till herr jordbruksministern att verkligen göra allvar av de tankar, som statsrådet var inne på i svaret, d. v. s. att alltså åstadkomma sådana restriktiva åtgärder, som omnämndes i svaret på interpellationen.

Herr Sjöblom: Herr talman! Det är väl icke lönt att riva upp någon större debatt om denna fråga i dag. Men jag vill för min del endast säga ett par ord på grund av några yttranden, som fällts här i debatten. Men först vill även jag framföra ett tack till herr statsrådet för hans svar på interpellationen och det, som svaret innehöll. Jag tror, att man åtminstone från min utgångspunkt kan ha anledning att ge ett erkännande åt den försiktighet, som det enligt herr statsrådets mening i detta fall varit nödvändigt att iakttaga. Men jag kan samtidigt ha orsak att varna för en alltför stor försiktighet, då det gäller att ordna denna fråga. Det förhåller sig så för närvarande, det måste ju alla erkänna, att den fattiga delen av landets befolkning är avstängd från det födoämne, som kallas kött. Vi veta dock, att det konsumeras rätt mycket kött av dem, som icke räknas till de fattiga. Alla här i kammaren torde ha reda på, att det går an för dem, som ha gott om slantar, att här i Stockholm få äta så mycket kött som helst på restaurangerna, vilket ju icke står den fattige till buds.

Vad en tvångsuttagning i detta fall beträffar, är ju en sådan naturligtvis mycket svår. Vad skulle nu en tvångsuttagning innebära? Herr Olsson i Kullenbergstorp var förskräckt för, att kreatursstocken därigenom skulle minskas och att det komme att dröja tjugu år, innan den kunde uppbringas till sitt nuvarande bestånd. Men icke är det väl meningen på något håll, där det nu kräves tvångsuttagning, att man skulle gå till väga på det sättet. Jag här något litet varit med om att förberedande behandla denna fråga. Då det därvid talades om tvångsuttagning, fick jag icke den uppfattningen, att tvångsuttagning skulle ske i någon större grad — det är ju svårt att säga precis — men åtminstone icke nämnvärt mer, än vad som svarar mot den frivilliga nedslaktning, som hittills ägt rum. Om kötthandeln får vara fri såsom nu, kommer det likväl att slaktas till vilka priser som helst, och jag tror icke att det är nödvändigt härvidlag att förmera köttet i marknaden utan att fördela köttet så, att även den fattiga delen av folket får en bit med därav för sitt näringsbehov, det är däruti sakens kärna ligger.

Då det här talas om priserna, erkänner jag sanningen av vad herr Olofsson i Digernäs sade. Jag tror icke, att producenterna

överhuvud taget få så orimligt mycket betalt, som man skulle tro med hänsyn till de pris, som köttet betingar i marknaden. Det har kommit till min kännedom, att en vagnslast kött från Skåne till Stockholm bytt ägare fem gånger på vägen, och naturligtvis skulle alla förtjäna penningar. Är det rim och reson att ha det ställt på detta sätt i detta land, då det fattiga folket står vid nödens gräns? Skulle icke något sätt kunna tänkas, som gjorde det möjligt att ordna denna fråga bättre, än, som det nu är? Det ges nog ingen annan väg än att lägga kött handeln under samma kontroll, som för närvarande äger rum ifråga om fläskhandeln. Det skulle måhända föra med sig, att, såsom herr statsrådet sade, köttet skulle försvinna ur marknaden; men då måste en tvångsuttagning tillgripas.

Jag vill här göra den frågan: minskas kreatursstocken mera, om slaktdjuren uttagas till ett visst pris för vissa personer och till samma mängd som nu, än om marknaden får vara fri? Det är ju blott en rättvisare fördelning av det i marknaden förekommande köttet, som man här åsyftar, och detta kan man icke nå på någon annan väg.

Jag tror därför, att det är nödvändigt, att något åtgöres härvidlag, och jag tror t. o. m., att det är förenat med en viss fara att icke göra det snart; och jag skulle beklaga om icke herr statsrådet fortast möjligt ändå försökte ta under närmare övervägande, om det icke är möjligt att genomföra en plan för ordnande av kött handeln.

Jag hörde ju av svaret, och hade för övrigt redan förut reda på, att herr statsrådet, innan något annat åtgöres, hos folkhushållningskommissionen anhållit om utredning, huru en tvångsuttagning skall ske. Det är kanhända välbetänkt, att så har skott, men jag tror nog, att det icke skulle ha gjort så stor skada, om kött handeln redan nu ordnades på samma sätt som fläskhandeln, även med fara för att köttet skulle ha försvunnit ur marknaden; ty det hade icke skadat att de, som ha god råd att nu förtära kött i vilka mängder som helst, under åtminstone någon vecka finge utstå samma obehag som de fattiga, nämligen att leva utan kött — ty de fattiga äro för närvarande utan detta så viktiga näringsmedel. Det gäller att ordna det så, att dessa fattiga även kunna få tillgång till kött, och då det icke ges någon annan utväg härför, måste jag för min del förorda den nu föreslagna åtgärden.

Jag vill sluta med att ännu en gång säga, att jag skulle beklaga, om herr statsrådets försiktighet ginge alldeles för långt i denna fråga.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord. Herr Olofsson i Digernäs sade, att producenterna icke fingo i nöjaktig utsträckning del av de höga priserna, utan att en oproportionellt stor del stannade hos mellanhänder och jobbare. Detta är alldeles riktigt, och det är även detta, som har varit utgångspunkten för kommissionen, då den gjort upp ett förslag till reglering av kött handeln eller monopolisering av densamma, såsom herr statsrådet uttryckte sig. Det förhåller sig ju så, att innan djuren

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

nedslachtas och nå konsumenterna, passera de många händer. Det är bevisligt, att ett djur, sedan det lämnat producenten, bytt ägare sex gånger, innan det blivit nedslaktat och kommit ut till konsumenterna. Det är ju klart, att detta måste driva upp priserna högst avsevärt.

Nu befarade herr statsrådet, att om kötthandeln monopoliseras på sätt kommissionen föreslagit, skulle detta ha till följd, att köttet försvann ur marknaden. Ja, till en viss del kan detta nog vara riktigt, det blir nog en minskning på kötttillgången; men jag tror icke, att det behöver befaras, att denna minskning blir så stor, därför att den vinst, som mellanhänderna nu ta, i så fall skulle komma att till stor del bortfalla, och djurens ägare kunde i stället få jämförelsevis högre betalt. De försäljningskalkyler, som därvid gjordes upp, voro också sådana, att jag tror icke, att man från producenthåll skulle haft någon anledning att beklaga sig över priserna. När köttprisen dag för dag drivas uppåt och då det är nödvändigt att söka återföra dem till någorlunda normala förhållanden — jag menar normala i den meningen, att de skola stå i rimligt förhållande till uppfödning- och produktionskostnaderna — kan jag icke finna annat, än att man begår ett misstag för var dag man dröjer, innan man inskrider här- emot.

Nu nämndes det av herr statsrådet, att det var nödvändigt att i samband med denna organisationsplan göra upp en plan för tvångsuttagning, men en dylik plan hade med största lätthet kunnat inpassas i den organisationsplan, som var uppgjord, och då hade man måhända undgått ytterligare prisstegringar och därmed också ökade svårigheter, när man nu skall bringa ned priserna till rimligt läge.

Herr *Källman* instämde häruti.

Herr *Månsson* i Backa: Herr talman! Det är med en viss tillfredsställelse man här åhört herr statsrådets plan över de åtgöranden, som kunna vara lämpliga i de nu så spända köttproduktionsförhållandena. Det är klart, att skall en tvångsåtgärd i detta fall tillgripas, så blir den ovillkorligen ett tveeggat svärd, som sträcker rätt emot naturens lag om tillgång och efterfrågan. Få landets jordbrukare skörd innevarande år, så är det klart, att nedslaktningen blir mindre och att således köttbrist skall inträda. Få lantbrukarna åter minimal eller dålig skörd, så är situationen räddad troligtvis för den närmaste tiden. Men situationen tillspetsas, vare sig nu djurstocken reduceras på naturliga vägar eller genom tvångsåtgöranden; ty vi veta icke, när denna kristid upphör. Antag, att den varar fyra år till, vad skall samhället göra den dag, då inga djur finnas? Situationen tillspetsas ju, mina herrar, för varje dag som går.

Här gäller det således, enligt mitt förmenande, att ta fasta på två saker, som man fåfängt efterlyser i den nu pågående debatten. För det första ha vi den frågan: på vad sätt skall man kunna reglera, så att priserna ställa sig olika för den, som icke är mäktigt betala mer än låga priser, och träffa den, som är mäktigt att betala höga priser? Det är den ena eftersökta linjen. Den andra frågan är:

på vad sätt skola vi följa jordbruksproduktionen, så att kapitalet engagerar sig i densamma? Vi veta, att arbetarkärerna i koloniträdgårdarna för sin del ha insett nödvändigheten av ett ingripande även från det hållet för livsmedelsproduktionen. Men var är kapitalet? Kapitalet placeras i bolag inom industrien och bankvärlden. Det efterlyses på jordbrukets område tills den dag som i dag är. Nu säges det i vår tid, att man skall betala skäliga pris för jordbruksalster. Nåväl, äro sådana priser skäliga, som stå på den nivå, att ingen kapitalist vill sätta in penningar i jordbruksföretag? Vi komma på denna linje fram till att kapitalet betackar sig för att bli producent, och så blir det ingen produktion alls, och på det sättet tillspetsas mer och mer den nu på helpänn stående produktionen.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Det är således två saker det här gäller, där vi böra försöka att i fråga om konsumtionen hjälpa, där hjälp behöves, och klämma till, där det tål att klämma; och i fråga om produktionen måste vi yrka: hit med kapitalet! Kapitalet är pliktigt att också rädda samhället från att svälta. Det är dessa synpunkter, som jag här velat föra fram, och jag är tacksam mot herr statsrådet, då han ser faran utav ett tvångsingripande, ty med tvångslagar går det inte att producera livsmedel.

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman, mina herrar! Det har här uttalats en hel del tacksägelser till herr jordbruksministern för hans nu avgivna svar, och jag har ingen anledning att här göra gällande en motsatt uppfattning. Jag vill emellertid tillägga, att herr jordbruksministern icke bör alltför allvarligt upptaga de tacksamhetsord, som här kommit från herr Månsson i Backa och herr Olsson i Kullenbergstorp. Jag tror tvärtom, att därest konsumenterna i detta ögonblick skulle säga någonting och deras intressen här komma fram, skulle det nog komma att heta om herr jordbruksministerns svar, att det icke var mycket att tacka för. Ty herr jordbruksministerns tal var ju egentligen endast ett försök att lotsa sig fram mellan skären. Det gav ju icke den ringaste förhoppning åt konsumenterna. Vi måste väl ändå medgiva, att dessa köttpriser, som gå upp till 10-kronorsgränsen, och dessa äggpriser, som gå upp till samma gräns, icke stå i det allra ringaste förhållande till de löner, som nu utbetalas. Alltså måste ju en ändring vidtagas.

Herr Olsson i Kullenbergstorp säger, att de slaktdjur, som funnits, ha redan vandrat till slaktbänken, och om detta är riktigt, ja, då behöva vi icke alls frukta för den fara, som skulle uppstå genom åsättande av maximipris å kött, nämligen att köttet därigenom skulle försvinna ur marknaden. När slaktdjuren enligt herr Olssons i Kullenbergstorp uppfattning redan ha vandrat till slaktbänken, så låtom oss då göra ett sista försök, nämligen att här åsätta maximipris. Det kan ju icke skada, när sådana sakkunniga som herr Olsson i Kullenbergstorp säga, att vad som funnits i denna väg, redan redan är förbrukat.

När jag nu uttalar detta i all korthet, då det ju är i sista stund, vill jag säga, att jag i detta fall tror mig ha hela landets löntagarkår

Svar å interpellation.
(Forts.)

på min sida, enkannerligen arbetarna. I förra veckan gjordes en framställning från många arbetarkommuner nere i Skåne om anordnande av en extra partidistriktskongress för att gå in med en anhållan till regeringen om vidtagande av de åtgärder, som här blivit förordade. Jag vill ytterligare understryka den maning, som distriktsstyrelsen gjorde i sin resolution med anledning härav, nämligen att regeringen måtte mera effektivt än hittills ägna sin uppmärksamhet åt det spörsmål, som här i dag berörs. Jag vill här även understryka vad som i dag sagts av en talare, då det förefaller mig och många med mig, som om herr jordbruksministern vore alltför tveksam och alltför hänsynsfull mot de intressen, som representeras av herrar Månsson i Backa och Olsson i Kullenbergstorp. Jag tror verkligen, att det är på tiden, att vi ägna uppmärksamhet även åt konsumenternas intressen här i landet.

Jag har, herr talman, velat inskränka mig till att endast göra detta uttalande.

I detta yttrande instämde herrar *Lindqvist* i Kosta, *Hansson* i Stockholm, *Borg*, *Söderberg*, *Björck*, *Sjöström*, *Bäcklund*, *Fast*, *Lindley* och *Zander*.

Herr von Sneidern: Herr talman! Jag tror, att vi alla såväl i denna kammare som i hela landet äro besjälade av det djupa allvar, som måste gripa envar inför de oerhörda näringssvårigheter, som nu hemsöka vårt land. I den mån, som en verkligt hjälpande hand kan sträckas åt de svårt ansatta konsumentklasserna, tror jag icke, att man i denna stund vill underlåta att göra detta. Den motsättning mellan konsumenter och producenter, som så ofta framkommer i dessa tider och som det är svårt att undvika, tror jag emellertid icke, att man i detta ögonblick har anledning att så understryka, som här skett från några talares sida.

Den föregående ärade talaren yttrade, att konsumentklasserna icke hade anledning att uttrycka någon tacksamhet för de ord, som herr jordbruksministern här i dag uttalat. Det är mycket möjligt, att den ärade talaren så till vida hade rätt därutinnan, att konsumentklasserna icke känna någon tacksamhet, men detta berodde därpå att de ha en naturlig benägenhet att endast se de svårigheter, som för ögonblicket upptorna sig. De känna det ofantliga tryck, som ligger över dem, men de se icke något längre i framtiden. Man måste dock erkänna att, såsom läget för närvarande är, har man all anledning att antaga, att därest man för ögonblicket skulle vidtaga några hårdare åtgärder, komme det i en ganska nära framtid att bliva ännu svårare för dessa konsumentklasser, som ju alla vilja bistå.

Det är ju så, att om man på detta område skulle tillgripa åtgärden med maximipris, skulle det visa sig, att det påståendet håller strek, att, såsom vi alla nog ha erfarenhet om från andra områden, köttet komme att försvinna ur marknaden och vi få icke något kött för en ransonering. Men att ha ett maximipris på en

vara utan att ha något av densamma att ransonera tjänar icke någonting till, såsom vi väl förstå. För att få något att ransonera med i detta fall måste man gå till en tvångsnedslaktning, men att för närvarande företaga en sådan torde omöjligen kunna tillrådas. Vi veta alla, huru kreatursbeståndet för närvarande är beskaffat i vårt land, hurusom djuren äro till ytterlighet utmagrade och att det på grund av de sorgliga väderleksförhållanden, som rått och ännu råda på sina ställen, det icke funnit någon möjlighet att få något hull på djuren. Skulle man nu tillgripa en nedslaktning, hur skulle det då komma att ställa sig längre fram under året? Det skulle då bli omöjligt att få något kött alls, och det skulle bli omöjligt att få andra viktiga animala ämnen.

Jag tror därför, att det är riktigt att med försiktighet gå fram på den väg, som här utstakats av herr jordbruksministern. Alla inse, att den stund kan komma, då såväl en maximering och ransonering i fråga om kött i sammanhang med en tvångsnedslaktning kan bli nödvändig, men den bör icke företagas nu, utan uppskjutas tills längre fram, då det verkligen, såsom man må hoppas, finnes någonting av vår kreatursstam att taga.

Hur en sådan åtgärd som en tvångsuttagning skall verkställas, är nu icke skäl att närmare ingå på. Såsom vi veta är emellertid en sådan åtgärd förenad med synnerligen stora svårigheter. Vad man däremot bör hålla i minnet, är att sålunda, att man icke för att i dag få det något bättre ställer så till, att man i morgon får det sjufalt värre.

Man har under hela denna kristid tänkt sig, att det dock snart skulle bli slut på eländet, och man har ofta inrättat sig med tanke därpå. Det torde dock icke vara skäl att nu längre göra på det sättet, utan verkligen handla med något längre sikt, och då tror jag, att den synpunkt, som här anlagts av herr statsrådet, är klokare än den, som gjorts gällande från en del av de talare, vilka här förut uppträtt. Det är icke klokt att här säga såsom herr Bärq i Katrineholm: slå till, det kan icke bli så mycket sämre, än det är för närvarande! Detta bör icke vara den maxim, som är för oss ledande, utan vi måste försöka att se litet längre i framtiden.

Med herr von Sneidern förenade sig herrar *Olsson* i Rösta och *Rehn*.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Petersson*: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av ett och annat, som här sagts. En talare, som nyss hade ordet, syntes frukta för, att de ord av tacksamhet, som här kommit fram från några håll, skulle ha mycket skadliga verkningar, och han ville tydligen förekomma dessa verkningar genom att lägga sina ord på ett helt annat sätt, nämligen ge uttryck för missbelåtenhet och klander. Jag vill säga, att jag är tillräckligt gammal och har varit med tillräckligt länge och sett på dessa svåra kristidsfrågor tillräckligt mycket och tillräckligt länge för att inse, att man åtminstone på den plats, som jag innehar, icke kan ha att vänta sig någon slags tacksamhet eller

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

något erkännande. Jag har aldrig ett ögonblick invaggat mig i en sådan förhoppning, utan tvärtom har jag haft klart för mig, att man i min ställning måste tåla klander, och jag vill säga, att jag tål detta klander, även om det mången gång är ganska omotiverat. På min uppfattning och hållning i de olika krisspörsmålen kan klandret lika litet som en skymt av erkännande få någon inverkan.

Vad man här klandrat mig för och som både herr Nilsson i Tånga och ett par andra talare här framhållit är, att jag vid behandlingen av denna fråga skulle ha iakttagit alltför stor försikhet. Man tycker, att det hade varit skäl att slå till och föreslå Kungl. Maj:t att åtminstone gripa till detta instrument, som heter maximipris och reglering av handeln. Man menar, att på det sättet skulle man ha kunnat förebygga, att priset på kött, såsom herr Nilsson i Tånga sade, drivits upp dag för dag. Ja, nog kan man gå till en överdriven försiktighet, det vill jag visst icke förneka, och nog är det viktigt att handla, när tiden är inne för att handla, men det kan ibland också i svåra situationer vara en fördel att icke handla alltför snabbt, utan se tiden an en smula. Jag har den uppfattningen, att förhållandet nu är sådant i denna fråga, trots det jag erkänner, att läget är prekärt och att köttpriserna äro över hövan uppdrivna, så att den stora massan av befolkningen på grund härav nödgas avstå från en sådan livsförnödenhet som kött.

Jag vill här erinra om, hur det var under marsdagarna. Då var det många som tyckte: här måste slås till, här måste handlas, här kräves en nedsättning i ransoneringsen av bröd. Det var många, som till och med voro oroliga för, att man icke slog till just i det rätta ögonblicket, d. v. s. man kanske på det hållet tänkte, att verkningarna därav ute i landet skulle bliva till förmån för vissa intressen. Tro icke herrarna, att det var klokt att man väntade en smula den gången och såg tiden an för att se, huru händelserna kunde utveckla sig? Och de hava lyckligtvis utvecklat sig så, att man kunde undslippa den gången att gripa till åtgärden att nedsätta den knappa brödransonen. Jag har icke något hopp om att man i detta fall kan komma så långt, att man kan undgå tillgripandet av reglering i det ena eller andra avseendet med avseende å köttet. Jag har redan sagt, att jag icke kan dölja för mig själv eller herrarna, att utsikterna äro små att kunna undkomma det, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på några omständigheter, som dock kunna vara värda beaktande härvidlag.

Först är det icke riktigt, som herr Nilsson i Tånga sade, att priset har drivits upp dag för dag. Prisen ha faktiskt dalat de två sista veckorna, de ha gått tillbaka och sista veckan icke så obetydligt, 50 öre per kg. och däröver på vissa slag av kött. Därmed har jag icke sagt, att man kommit till den nivå, att man kan vara nöjd. Men det är en annan omständighet, som gör, att jag anser det för ögonblicket vara absolut uteslutet att slå till, och det är, att vi hava faktiskt icke någon tillförlitlig utredning att lägga till grund för ett tvångsförfarande, som är av den beskaffenhet att jag åtminstone vågar vidtaga en så ingripande åtgärd. Officiellt ha vi ingen plan

uppgjord, ingen utredning verkställd rörande den saken, efter vilka linjer man skall gå och hur man skall tillämpa ett tvångsförfarande för att undvika en mängd godtycke, och godtycke får icke förekomma i så viktiga saker som dessa. Man kan faktiskt redan av den anledningen icke tillstyrka användandet av ett tvångsförfarande för ögonblicket.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Därtill kommer, som jag redan sagt i mitt interpellationssvar, att kreaturen äro över huvud taget i södra och mellersta Sverige och i synnerhet i södra Sverige i det skick, att det är oförsvarligt att gripa till tvångsnedslaktning, ty det innebure förlust för hela samhället, hela folkhushållningen att slakta en del djur, som icke äro annat än benrangel.

Jag tror, att om man ser tiden an en smula och dröjer med detta, skall man, om icke för stora olyckor inträffa få djuren i sådant tillstånd, att de ha något slaktvärde. Men så är icke förhållandet för närvarande.

En annan sak är den, att ställningen har varit svävande med avseende å skörden och är det ännu i detta ögonblick. Skulle en sådan väderlek som den vi haft en tid på våren fortsätta ännu en tid, blir följden, att man utan alla tvångsåtgärder får fram en så pass stor tillökning på köttmarknaden, att prisen av sig själva skola falla. Under vanliga förhållanden skulle det naturligtvis ske mycket snart, om en sådan väderlek fortsätter. Nu är knappheten på animaliska födoämnen så stor, att det är svårt att vara profet eller spåman i detta avseende. Men jag kan icke undgå att tro att, om den torra väderleken skulle fortsätta, tillförseln ganska snart skulle ökas och priset bli betydligt lägre.

En annan sak. Redan det förhållandet, att denna ogynnsamma väderlek redan har grusat förhoppningarna hos många hundratusentals, kan man säga kanske, av dessa jordens odlare, redan det förhållandet, att han har sett, hur det torkar bort, hur det vissnar, hur lönen för mödan sålunda försvinner, gör, att han blir modlös och att hoppet sviker honom. Och skulle samtidigt med detta staten komma med bestämmelser om tvångsuttagning av kreaturen och prisreglering av köttet, skulle i den situationen olusten och modlösheten ökas hos honom i den grad, att den skulle övergå till bitterhet, som icke vore nyttig för någon del av befolkningen. Ett enbart införande av maximipris och monopolisering av handeln skulle visserligen vara mindre hårdhänt, men det skulle även medföra mera skada än nytta just nu.

Jag tror därför, att man bör en smula se tiden an och att man bör använda denna tid för att genomtänka och genomarbeta en plan för de tvångsåtgärder, som man nog förr eller senare nödgas tillgripa, så att man i varje fall icke går fram i otid och innan man verkligen vet vad man gör. Det är av dessa anledningar jag intagit den ståndpunkten nu, att man skall en tid åtminstone dröja. Hur länge dröjsmålet kommer att vara kan för ögonblicket icke angivas, ty det beror på hur förhållandena på köttmarknaden utveckla sig och på väderleksförhållandena.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag var i tillfälle instämman med herr Nilsson i Malmö, men jag blev uppkallad av herr von Sneidern, då han i sitt anförande sade, att det är i konsumenternas intresse att se endast på för stunden varande förhållanden och att de tänka icke på framtiden. Jag tror icke, att det är riktigt att säga så, och en av orsakerna till ett sådant yttrande kan vara, att icke det bekymmersamma läge, som är i arbetarhemmen, är tillräckligt känt hos de personer, som så kunna tala. Det är alldeles naturligt, att vi måste kräva av regeringen och särskilt jordbruksministern, att han icke låter sin försiktighet gå så långt, att folket förmligen svälter ihjäl. Redan nu — och det har också meddelats av föregående talare — är svälten i hemmen i vissa fall så stor, att barnen nödgas ligga på grund av undernäring och icke kunna vara uppe. Jag fick här om dagen ett brev, i vilket det meddelades mig, att en kamrat nere i min hemort på grund av undernäring hade av läkare tillrättats att sluta upp med sitt arbete, enär läkaren ansåg, att han icke kunde fortsätta därmed längre. Under sådana omständigheter torde det icke vara orätt att kräva, att något göres från regeringens sida. Vi må besinna, mina herrar, att det finnes i många hem icke potatis, icke kålrötter, utan det enda som finnes är den lilla brödbit, som lämnas. Förstå ni icke då, att det är behövt, att något göres? Nu säges det, att om man sätter maximipris på kött, så försvinner köttet. Det är möjligt, att så kommer att ske, men jag vill säga gent emot detta, att i många arbetarehem betyder detta icke en försämring, enär köttet redan försvunnit från dessa hem på grund av de höga priserna.

Läget är, herr jordbruksminister, sådant, att det kräves icke bara försiktighet. Även jag erkänner naturligtvis, att detta är ett område, varest man måste gå fram med försiktighet, men icke så stor försiktighet, att man först ingriper, när det kommit meddelande, att flera av vårt lands invånare svultit ihjäl.

Herr Jönsson i Slåtåker: Herr talman! Jag kunde för herrarna uppdraga en liten historik om köttfrågans läge sedan i fjol i augusti, men jag skall icke trötta herrarna därmed nu. Jag vill endast påpeka, hurusom producent- och konsumtionsintressena ställas emot varandra i denna fråga som i så många andra, för resten ganska naturligt, i synnerhet i en tid sådan som denna.

Vad vår köttfråga vidkommer, så befinner den sig i ett synnerligen prekärt läge. Som vi veta, ha vi visserligen f. n. tillgång på fläsk, som är lagrat för statens räkning. Men det kommer snart nog den dagen, då vi icke få något annat att leva på än kött, och då gäller det att få den saken ordnad på ett sådant sätt, att det kan bli någorlunda drägligt för både producenter och konsumenter.

Här ha riktats anmärkningar mot jordbruksministern för hans stora försiktighet härvidlag. Det kan jag icke vara med om. Jag tror, att hans försiktighet härvidlag har varit mycket väl grundad. Den har visat omsorg både om producenter och konsumenter. Det är lätt att förstå, att när det råder sådana här kritiska tider, då

skjutes det lätt över målet, såväl av den ene som den andre. Det gäller då för den, som har, låt mig använda det uttrycket, rodret i sin hand, att se till, att de olika intressena bliva så väl avvägda som möjligt, så att det hela kan fungera framdeles något så när tillfredsställande. Och här behöves det att se längre än för dagen. Det är icke nog med att vi kunna hjälpa i dag och i morgon, utan det kommer kanske att dröja lång tid, innan vi kunna erhålla något rikligare förråd av fläsk eller kött.

Det är därför, herr talman, som jag icke kunnat underlåta att giva ett erkännande för den försiktighet, som chefen för jordbruksdepartementet har visat i denna fråga. Jag vet mycket väl och förstår, att saken måste ordnas på ett och annat sätt, men vad maximipris och tvångsuttagningar beträffar, så äro de mycket känsliga och ömtåliga åtgärder, som man icke bör löpa till med allt för stor hast. Jag tror, att när vi få se resultatet av den skörd, som nu står på marken, vi nog skola få förslag framlagda.

§ 12.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet *P e t e r s-son*, som på begäran åter erhöll ordet, yttrade: *Svar å interpellation.*

Uti en med kammarens tillstånd framställd interpellation har dess ledamot herr Edbom till mig riktat följande spörsmål:

1) Är statsrådet villig medverka till att vid de avverkningar, som ske å kronoparkerna inom Los och Hamra, det må lämnas företräde till arbete åt de inom orten bofasta skogsarbetarna?

2) Kan man förvänta några lättnader i villkoren vid försäljning av kolved från kronoparkerna till arbetarna för att möjliggöra självständigt kolningsarbete och därigenom begränsa arbetslösheten?

Såsom interpellanten erinrat bragtes frågan om företräde för ortsbefolkningen till arbete å Hamra kronopark redan år 1913 under Kungl. Maj:ts prövning. Ett antal av 147 å och invid denna kronopark bosatta personer anhöllo då om Kungl. Maj:ts bistånd till att vid avverkningarna å sagda kronopark den inom och invid densamma bofasta befolkningen måtte äga företräde till arbetet samt att en minimilön måtte fastställas och avverkarna tillförbindas vid upprättandet av avverkningskontrakten med kronan att till arbetarna utbetala minst denna lön.

I häröver avgivet yttrande anförde vederbörande jägmästare bland annat följande. Ortsbefolkningens i och invid Hamra kronopark inkomstmöjligheter vore avsevärt bättre än skogsarbetarnas i genomsnitt, beroende på att, sedan kolvedsförsäljningar möjliggjorts genom tillkomsten av Orsa—Härjedalens järnväg, de kunde rå arbeten å kronoparken året runt med timmeravverkningar under vintern, flottningar och skogskultur under våren, kolvedshuggningar och dikningar under sommaren samt därefter huggning av pappersved m. m. Att dessa arbeten vore av betydande omfattning framginge bland annat av att försäljningssumman för skogseffekter från krono-

Scar å interpellation.
(Forts.)

parken då uppgingo till i medeltal över $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Å den intilliggande Orsa besparingskog finnes också rika arbetstillfällen. Att befolkningen icke saknade arbete utvisades bland annat därav, att det oftast varit synnerligen svårt att anskaffa det fåtal arbetare, som behövdes under sommaren för utstämplingar. Ortsbefolkningens arbetsstyrka vore ingalunda tillräcklig för utförandet av alla arbetena. Arbetsfolk utifrån vore fullkomligt nödvändigt. Att av de under vintern till minst ett 10-tal uppgående arbetsgivarna kräva att dessa, innan de uppgjorde kontrakt med andra arbetare, skulle förvissa sig om, att ingen av ortsbefolkningen blivit arbetslös, syntes med hänsyn härtill jägmästaren vara för mycket begärt. Någon verklig garanti för att ortsbefolkningen skulle få företrädesrätt till avverkningsarbeten ansåge jägmästaren ej kunna vinnas, med mindre än att antingen ortsbefolkningen genom bestämmelser från kronans sida vid försäljningarna tillförsäkrades rätt att förbehålla sig arbeten med på förhand fixerade priser eller att en med viss myndighet utrustad arbetsförmedling tillsattes för att tillgodose de krav, ortsbefolkningen ansåge sig hava rätt att uppställa. Å en ort med överflöd på arbetstillfällen syntes emellertid en dylik åtgärd onödigt och olämpligt. Att en del arbetsgivare företrädesvis fyllt sitt behov av arbetare utifrån, berodde på flera omständigheter. En del jordbrukare från de nedre delarna av Hälsingland disponerade större antal hästar och kunde åtaga sig större ackord än ortsbefolkningen. Vissa bolag, som avverkade å kronoparken, hade egna arrendatorer, som de ansågo sig skyldiga att först sysselsätta. Ofta kunde man med arbetstagare utifrån överenskomma om billigare priser. Om nu vissa pris skulle sättas, vilka måste beräknas efter normala förhållanden i avseende å snömängd m. m., måste ortsbefolkningen hava icke blott rättighet utan även skyldighet att utföra arbetet för dessa pris. Under ogynnsamma förhållanden kunde detta vålla befolkningen större svårigheter än det nuvarande systemet. I betraktande av de stora virkesförsäljningarna i orten icke blott från kronoparken utan även från andra närliggande skogar låge det stor vikt uppå att på alla möjliga sätt söka tillmötesgå och vinna spekulanter å kronans skogsprodukter och icke avskräcka dem genom införandet av en del för dem olämpliga föreskrifter. Prissättningen skulle även bliva svår, då den borde ske för varje av minst 125 å 150 körskiften med hänsyn till skogens beskaffenhet, belägenhet m. m.

Så långt jägmästaren år 1913.

Överjägmästaren anförde, att lika önskvärt, som han ansåge det vara att förekommande arbeten å de större skogsvidderna i första rummet måtte tilldelas där boende befolkning, lika oriktigt och till sina konsekvenser ödesdigert ansåge han det vara att ge befolkningen något rättsligt monopol därå. Genom att vara fast boende i orten med tillgång till hästar, foder, livsförnödenheter m. m. hade denna befolkning i allt fall en företrädesställning i konkurrensen om arbetet. Att främmande arbetare toges in berodde nog mest på att arbetsprisen i orten vore särskilt högt uppskruvade

och tillgången å arbetskraft relativt ringa. Verkligheten besannade ock att så vore förhållandet och intet skäl funnes att störande ingripa i den fria konkurrensen.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Domänstyrelsen återopade skogstjänstemännens utlåtanden och hemställde, att fränställningen icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Detta blev även den 31 december 1913 Kungl. Maj:ts beslut.

Med anledning av nu ifrågavarande interpellation har jag låtit genom domänstyrelsen införskaffa yttranden från vederbörande jägmästare och överjägmästare.

Den förre yttrar sig beträffande den ifrågasatta företrädesrätten för ortsbefolkningen till skogsarbete i allt väsentligt på enahanda sätt som i det utlåtande av år 1913, som jag nyss refererat. Det vore jägmästarens fulla övertygelse, att den bland ortsbefolkningen, som vore påpasslig och som visat sig utföra ett åtaget arbete på tillfredsställande sätt och icke hade alltför stora pretentioner, icke behöfde bli arbetslös. Några berättigade anmärkningar att ej arbetsförtjänst funnes även för ortsbefolkningen eller att företräde till arbete lämnats arbetare från andra håll ansåge därför jägmästaren ej kunna förefinnas. Visserligen kunde det förnärvarande synas litet bekymmersamt, men anstalter för att söka förekomma arbetsbrist vore vidtagna i det att dels avsevärda kvantiteter kolved redan utbjudits till försäljning före den 31 maj och dels ytterligare poster komme att ofördröjligen utbjudas, sedan vedens utsyning medhunnits. Om antagliga anbud erhöles å endast hälften av detta virke, komme rikliga tillfällen till arbetsförtjänst att finnas efter mitten av juni månad. Till den tiden komme flottningsarbeten och skogskulturer att pågå, vilka sysselsatte flera hundra personer. För närvarande — jägmästarens yttrande är dagtecknat den 27 maj 1918 — förekomme åtminstone ej någon arbetsbrist, ty alla bland ortsbefolkningen, som anmält sig för deltagande i skogskulturerna, hade erhållit arbete därvid.

Vad kolningen beträffade hade i år liksom föregående år en mångfald större och mindre poster överstigande 200 kronors värde utbjudits genom infordrande av skriftliga anbud enligt kungörelser i ortstidningarna, varav åtskilliga exemplar varje gång utdelats till ortsbefolkningen genom kronojägarna. Befolkningen hade alltså varit väl underrättad härom. Att sälja poster över 200 kronors värde under hand vore förbudet i de reglementariska föreskrifterna för skogsstatens tjänsteförvaltning.

Överjägmästaren har anfört, att vad han och jägmästaren yttrat år 1913 även nu hade giltighet. Samma förhållanden vore fortfarande för handen utom att naturligtvis arbetsprisen stigit. Det låge i sakens natur att främmande arbetskraft skulle söka sig till Hamra kronopark med därvarande rika arbetstillfällen. Det vore också för kronoparken lyckligt, att dylik främmande arbetskraft stode att få. Om man skulle vid avverkningsauktionerna föreskriva villkor av i interpellationen antydd riktning, skulle detta helt visst komma att medföra ödesdigra konsekvenser, framför allt minskad spekulation

Svar å interpellation.
(Forts.)

i skogsalster och minskade inkomster för statsverket. Kolvedsförsäljningar hade efter tillkomsten av Orsa—Härjedalens järnväg årligen ägt rum i stor omfattning och annonserats samt annonserna utdelats. Tillfälle till inköp av ved till kolning hade sålunda ej saknats.

Domänstyrelsen har vid överlämnandet av dessa yttranden förmått sig icke hava något att erinra mot desamma.

För egen del finner jag det önskvärt och riktigt, att den befolkning, som är boende å och invid nu ifrågavarande kronopark, erhåller arbete därstädes. Den torde för sin existens vara i hög grad beroende därav. Och å andra sidan behöver även kronoparken befolkningens arbete. En av de betydelsefullaste frågorna för möjliggörandet av en mera intensiv hushållning å kronans skogar i de norra delarna av landet är just frågan om anskaffandet av den erforderliga arbetskraften, och statsmakterna hava senast i år vid beslutandet av åtgärder för främjande av kolonisation efter vissa nya grunder haft även detta ändamål i sikte. Kronoparkens och befolkningens intressen äro alltså i vidsträckt mån sammanfallande.

Jag vill därför icke utan vidare avvisa tanken på att det kan under vissa förhållanden befinnas även från statens såsom skogsägare synpunkt önskvärt, att åtgärder vidtagas för att tillförsäkra sagda befolkning dylikt arbete, likasom det naturligtvis ur samhälleligt social synpunkt är av betydelse, att arbetslöshet förebygges eller avhjälpes. Vid bedömandet av frågan huru detta på lämpligaste sätt må kunna ske, bör beaktas, att vid de viktigaste arbetena, nämligen avverkningarna, kronan beträffande största delen av avverkningarna icke själv är arbetsgivare utan säljer den rotstående utstämplade skogen till virkesköpare, som få själva besörja avverkningen och därmed förenad utdrivning m. m. Även om uppställandet av vissa villkor härvid till den bofasta befolkningens förmån skulle i någon mån verka minskande på köplusten och prisen, borde detta enligt min mening icke få hindra vidtagandet av en dylik åtgärd, ifall denna befundes nödvändig för befolkningens skull. Emellertid kan jag av den förebrogta utredningen icke finna ådagalagt, att sådan nödvändighet nu föreligger. Tvärtom visar utredningen, att arbetstillfällena i regel äro rikliga, om än just under den allra sista tiden en viss knapphet i arbetstillgången inställt sig, som dock anses inom någon vecka vara fullständigt övervunnen. Med viss sannolikhet synes mig av utredningen framgå, att, ifall ortsbefolkningen icke alltid erhåller arbete före främmande arbetare, detta till väsentlig del beror på att ortsbefolkningen kräver högre dagsförtjänst. Det må härvid vara sant, att levnadskostnaderna för ortsbefolkningen i denna trakt äro ganska höga på grund av de långväga transportererna för vad som skall anskaffas från andra orter, men dels måste denna befolkning just genom sin befintlighet på platsen hava bestämda förmåner gent emot främlingar och dels måste även för främmande arbetskraft därstädes levnadskostnaderna vara dyra. Att ortsbefolkningen skulle vara nödsakad att beräkna högre dagsinkomst än främlingar synes mig därför minst sagt tvivelaktigt.

På interpellantens första fråga vill jag alltså svara att jag icke

av den nu gjorda undersökningen blivit övertygad att för närvarande tillräckliga skäl föreligga för ett särskilt ingripande.

Scor a interpellation.
(Forts.)

Vad åter den andra frågan — den om kolveden och kolningen — angår, beror tydligen den av interpellanten, dock med reservation, återgivna uppgiften, att en skogsarbetare ej skulle från kronoparken få köpa ved för större belopp än 200 kronor, på en missuppfattning. Visserligen får icke jägmästaren *under hand* sälja för mer än 200 kronors värde, men såsom skogstjänstemännen framhållit hava under senare år och även i år ett rätt stort antal större och mindre poster kolved genom för ortsbefolkningen säkerligen väl kända kungörelser utbudits till försäljning genom infordrande av skriftliga anbud. Till sammans uppgå dessa kolvedsmängder till stora kvantiteter. Då försäljningsposterna äro av växlande storlek, ges ju tillfälle för spekulanter även i mindre villkor att avge anbud å åtminstone en del av posterna. Det synes ej heller otänkbart att genom sammanslutning även de större posterna borde kunna komma inom räckhåll för ortsbefolkningen. Måhända skulle dock en ytterligare uppdelning av försäljningsposterna vara önskvärd.

Enligt skogsordningen tillkommer det domänstyrelsen att bestämma, huruvida i fråga om ringare virkesbelopp eller då särskilda förhållanden eljest föreligga, försäljning bör äga rum genom skogsförvaltningens försorg i enlighet med därom av domänstyrelsen särskilt meddelade föreskrifter. På grund av numera inträdda förhållanden, särskilt penningvärdets fall eller, om man så vill i detta sammanhang uttrycka saken, virkesprisens stegring, synas det mig böra tagas under övervägande, huruvida icke den gräns av 200 kronors värde, som domänstyrelsen hittills bestämt för underhandsförsäljningar genom revirförvaltarna, bör något höjas. Jag har inhämtat att denna fråga är föremål för domänstyrelsens uppmärksamhet.

Härmed anser jag mig hava besvarat interpellantens andra fråga.

Härefter anförde

Herr Ed b o m: Herr talman! Det skall icke falla mig in att vid denna tidpunkt gå in i någon lång utläggning med anledning av det svar jag fått på min interpellation, men jag känner mig dock pliktig att uttala ett tack för det intresse, herr statsrådet visat min interpellation och för att jag fått de svar, som jag fått,

Denna fråga kan måhända av många anses vara en liten fråga, men den är dock för den grupp av medborgare, den rör, en mycket stor fråga, då dessa på grund av arbetslöshet och livsmedelsbrist kommit i ett förtvivlat läge.

Man kunde måhända genom det svar, jag erhållit av herr statsrådet, få den uppfattningen, att jag sökt bibringa kammaren en oriktig föreställning om arbetsförhållandena där uppe, då jägmästaren och överjägmästaren i sina utlåtanden låtit påskina, att där uppe icke skulle förefinnas arbetsbrist för de bosatta skogsarbetarna. Jag vill då för att bestyrka mina uppgifter göra ett litet utdrag ur kom-

Svar å interpellation.
(Forts.)

munalstämman protokoll, som avfattades i december 1913 vid det tillfälle, då den av herr statsrådet relaterade skrivelsen från skogsarbetarna förekom. Kommunalstämman yttrade nämligen: »Los kommunalstämman, som varit i tillfälle att på nära håll följa och taga del av förhållandena på den inom kommunen belägna Hamra kronopark, vill på det livligaste instämma i den till Eders Kungl. Maj:t den 24 sistlidne september inlämnade och av 146 inom Hamra kapellag bosatta personer undertecknade petition. Därigenom att bolagen vid anställandet av arbetare vid avverkningarna å kronoparken taga liten eller ingen hänsyn till den inom kommunen bosatta befolkningen, utan anställa arbetare från andra trakter, drages den beskattningsbara inkomsten från kommunen. Men icke nog därmed. Genom bolagen lockas dit familjer från andra platser, vilka bosätta sig här. Så snart de äro bofasta drabbas dessa av samma öde som den övriga befolkningen. Ingen hänsyn toges till dem längre vid behov av arbetskraft, utan toges denna från annat håll. Därigenom ökas kommunens utgifter och skattebördan för den bofasta befolkningen blir allt tyngre, medan den inkomst, som genom arbetet å kronoparken borde tillfalla kommunens medlemmar, nu frånhändes dem. Då det för kommunens sunda utveckling är önskvärdt, att inkomsten av arbetet å kronoparken stannar inom kommunen, uttala vi den förhoppningen, att Eders Kungl. Maj:t ville lämna sin medverkan till att vid utdrivningarna i första hand sådana arbetare anställas, som äro skattskrivna inom kommunen.» Jag vill här hemställa till kammarens ledamöter, om icke kommunalstämman i Los, ett organ, som dock utgör det sammanfattande uttrycket för kommunen, skall ha större kompetens att bedöma arbetsförhållandena på sitt eget område än vad en jämästare och överjägmästare ha, som kanske bo på ett annat ställe. Jag vill därför göra gällande, att min framställning i interpellationen har varit fullkomligt motiverad, och jag beklagar, att det ser ut, som om min framställning skulle få samma negativa resultat som den framställning, som gjordes av de återopade 146 arbetarna.

Det har också i år varit större svårigheter än vanligt just på grund av livsmedelsbristen och framför allt på grund av bristen på foder till de hästar, som skola användas till avverkningarna ifråga. Det är nämligen så, att avverkarna däruppe, de bofasta, ha fått sätta till långa tider, till och med hela veckor, för att på andra orter skaffa foder till sina hästar, så att de kunnat använda endast en mindre tid för själva avverkningarna. Det vore därför också mycket önskvärdt, om statens organ på detta område ville, när de nya avverkningarna skola taga sin början, vidtaga de åtgärder för lättare foderanskaffning till dessa trakter som äro möjliga.

Jag vill också säga, med anledning av herr statsrådets svar angående kolningarna, att det plägar gå så till, att kolningsveden utsläppes i mycket stora partier, så att det icke finnes möjlighet annat än för kapitalstarka personer och bolag att komma åt dessa partier. De driva ju sin kolningsrörelse på sådant sätt, att de uti de flesta fall använda arbetskraft från annat håll.

En annan sak, som också kanske borde påtalas, fastän jag icke

har gjort det i min interpellation, är att det borde beredas möjligheter till upplåtelse av odlingslägenheter på kronoparken för de bofasta arbetarna. Denna kommun är nämligen en mycket märkvärdig kommun. Den är den största vad arealen beträffar i hela Gävleborgs län. Arealen är 1,433 kvadratkilometer, men av detta stora område är det endast 829 hektar, som är odlad jord, och då det inom kommunen finnes ett invånareantal av 3,114 personer och ingen industri där förefinnes, så kan man förstå, att folket där kommer i ett mycket prekärt läge, därest icke allt göres för att underlätta deras utkomst.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Då jag tror mig veta, att det på kronoparken finnes vissa trakter, som äro lämpliga för odling, skulle det utan tvivel vara av stor nytta, om dessa upplätes åt den bofasta befolkningen och man därigenom för denna öppnade möjligheter till utkomst.

Jag har med denna min interpellation velat fästa uppmärksamheten på, huru svårt dessa bofasta arbetare ha det däruppe, och jag vill hoppas, att ändå herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet måtte följa denna fråga med uppmärksamhet och söka, i vad på honom beror, understödja dessa arbetare i största möjliga mån.

Under herr Edboms yttrande hade herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 13.

Ordet lämnades härpå till

Svar å interpellation.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet *Thorsson*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Hos riksdagens andra kammare har dess ledamot herr *Gustaf Olsson* i Ramsta anhållit att få till mig framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet för avsikt att framlägga förslag för riksdagen om upphävande av bolags rätt till skatteköp och skatteomföring av kronojord och rekognitionsskogar?

2) Om första frågan besvaras nekande, anser herr statsrådet då, att andra utvägar givas för bibehållande av Tuna bergslags allmänning åt staten?

3) Ämnar herr statsrådet i varje fall se till, att torp- och lägenhetsinnehavarna å Tuna bergsslags allmänning genom skatteköp eller beviljande av åborätt eller enligt de grunder, som gälla om egnahemsupplåtelser å kronodomäner — i enlighet med andra kammarens beslut 1917 — bibehållas vid sina torp och lägenheter?

Ehuru fullständig utredning i ifrågavarande interpellation ännu icke hunnit verkställas, vill jag, innan riksdagens ledamöter åtskiljas, lämna det svar, som på ärendets nuvarande läge kan givas.

Vad angår den första frågan, så är det därmed uppställda spörsmålet ingalunda nytt för riksdagen. I en inom andra kammaren vid 1912 års riksdag av herr *Lindhagen* m. fl. väckt motion hemställdes,

Svar å interpellation.
(Forts.)

att riksdagen måtte för sin del besluta, att författningarna angående skatteköp och skatteomföring av kronojord skulle i allo tillsvidare upphöra att gälla. Jordbruksutskottet ansåg sig ifråga om sådana kronoåbor, vilka kunde antagas själva bruka den upplåtta marken, icke kunna tillstyrka upphävande av den sedan århundraden tillbaka förefintligen rätten att på visst sätt och under vissa villkor få den brukade jorden köpt eller omförd till skatte. Däremot ställde sig saken enligt utskottets mening annorlunda, då fråga vore om bolag eller andra icke individuella rättssubjekt. Utskottet hemställde därför, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sedan närmare utrett blivit i vilken omfattning kronojord, som kunde bliva föremål för skatteköp eller skatteomföring, innehades av bolag, föreningar eller andra dylika rättssubjekt, Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida för dessa rättssubjekt rätten till skatteköp och skatteomföring vidare borde bibehållas, samt, därest Kungl. Maj:t funne sådant erforderligt, för riksdagen framlägga förslag om suspenderande under den tid, utredningen påginge, av nyss omförmälda rätt. Utskottets hemställan bifölls av andra men avlogs av första kammaren. Vid 1913 och 1915 års riksdagar väcktes motioner i samma syfte, och ärendet fick i huvudsak samma utgång i riksdagens båda kamrar.

Då man skall taga ståndpunkt till föreliggande fråga, torde det i första hand vara nödvändigt att undersöka den närmare beskaffenheten av den rätt, som må tillkomma vederbörande åbor, samt vidare att överväga, huruvida ett upphävande av bolags rätt till skatteköp eller skatteomföring lämpligen kan ifrågakomma annorledes än i samband med en lösning av frågan om inskränkningar i bolags rätt till jordförvärv över huvud.

I dessa frågor har jag ännu icke varit i tillfälle att bilda mig en bestämd uppfattning.

Emellertid är ju även att beakta i vad mån det av interpellanten framställda spörsmålet äger praktisk betydelse. I detta avseende har av advokatfiskalsämbetet vid kammarkollegium verkställts en utredning. Vad då först angår frågan om förvärv av krononybyggen genom skatteomföring, giver utredningen vid handen, att antalet fall, då bolag på dylikt sätt förvärvat fastigheter, varit i ständigt nedgående alltsedan år 1909. Sålunda förekommo under år 1915 4 fall, avseende fastigheter om tillhopa $25\frac{1}{32}$ mantal, under 1916 ett fall avseende $\frac{9}{64}$ mantal och under 1917 intet fall. Advokatfiskalsämbetet uttalar såsom sin mening, att ansökningar från bolags sida om erhållande av åboinrymning och skatteomföring på grund av förvärv efter ikraftträdandet av den så kallade norrlandslagen icke torde hava förekommit samt att frågan om bolags förvärv av skattemannarätt till kronoutbyggen numera saknar praktisk betydelse. Vad återigen beträffar skatteköpen, så torde dessa kunna uppdelas i å ena sidan sådana fall, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 15 december 1848 angående förändring uti hittills gällande stadganden i avseende på ordningen och sättet för vinnande av skattemannarätt till hemman och lägenheter av krononatur, och å andra sidan sådana mera speciella

fall, där på grund av särskilda författningar eller medgivanden skatteköp ifrågakommer. Vad skatteköpen enligt 1848 ars kungörelse angår, så upplyser advokatfiskalsämbetet, att ämbetet, som i allt fall under senare år haft att taga befattning med samtliga inom landet meddelade skatteköp av ifrågavarande slag, vunnit den erfarenhet, att bolag såsom sökande till skattelösen av dylik kronojord icke förelegat annat än i rena undantagsfall. Beträffande slutligen övriga fall, då skatteköp ifrågakommer, har advokatfiskalsämbetet berört den fråga, som nu är av största intresse, nämligen bolags skattelösen av rekognitionsskogar, och därvid erinrat, hurusom Tuna bergslags allmänning torde vara den sista allmänningsskog, vars försäljning ifrågakommer enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar.

Då förevarande ärenden såsom ovan nämnts ännu icke hunnit slutligen utredas, vill jag ej upptaga kammarens tid med att längre uppehålla mig vid de många med ärendet förknippade såväl teoretiska som praktiska spörsmålen, utan vill jag såsom svar å interpellantens första fråga meddela att jag, innan ärendet blivit slutligen utrett, icke kan uttala någon bestämd mening i saken; *men att*, innan jag går att taga slutlig ståndpunkt till saken, jag skall ägna den allt det beaktande, densamma givetvis förtjänar.

Vad angår den andra till mig riktade frågan, eller huruvida andra utvägar än en ändrad lagstiftning finnas för bibehållande av Tuna bergslags allmänning åt staten, så har denna fråga visserligen framställts endast under förutsättning, att den första frågan av mig besvarats nekande. Emellertid anser jag mig likväl böra i detta sammanhang framhålla, att en tvist om den inbördes rätt till allmänningen, som enligt nu gällande lagstiftning tillkommer staten och allmänningens innehavare, Nävekvarns bruks aktiebolag, icke kan slitas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Under antagande att interpellanten med denna fråga avsett att erhålla ett uttalande rörande det rent rättsliga förhållandet mellan staten och bolaget anser jag mig alltså i denna del icke kunna giva annat svar än en försäkran, att statens lagliga rätt gent emot bolaget skall noggrant bevakas.

Vad slutligen angår frågan rörande torp- eller lägenhetsinnehavarnas å allmänningen bibehållande vid deras torp och lägenheter, så torde jag knappast misstaga mig, då jag uttalar den förmodan, att huvudsyftet med interpellationen varit att skydda dessa torp- och lägenhetsinnehavare samt att följaktligen denna tredje och sista frågan varit den, med avseende å vilken det varit för interpellanten angelägnast att erhålla ett för honom tillfredsställande svar. Jag vill i denna del svara, att jag till fullo behjärtar interpellantens syftemål och att jag skall göra vad på mig ankommer för att värna om de torp- eller lägenhetsinnehavare, vilka under längre tid suttit å sina torp eller lägenheter. Angående i vilken utsträckning eller på vad sätt ett resultat i detta hänseende skall kunna ernås, är ännu för tidigt att avgiva något yttrande om. Den av interpellanten omnämnda framställningen från torpinnehavarna å allmänningen är nämligen ännu under utredning.

Svar å interpellation.

Vidare yttrade

(Forts.)

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman, mina herrar! Med uttalande av mitt hjärtliga tack till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet skall jag be att samtidigt få säga några ord i anledning av det erhållna svaret å min interpellation.

Till svar å min första fråga: »Har herr statsrådet för avsikt att framlägga förslag för riksdagen om upphävande av bolags rätt till skatteköp och skatteomföring av kronojord och rekognitionsskogar?» framhåller herr finansministern, att frågan icke är ny för riksdagen. 1912 års bevillningsutskott hemställde till riksdagen att avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t att — sedan utrett blivit i vilken omfattning dylik — till skatteomföring hänförlig kronojord innehades av bolag — taga under övertvägande huruvida rätten till skatteköp för dessa rättsobjekt borde bibehållas och eventuellt under tiden för pågående utredning suspendera sådan skatteköpsrätt för bolagen. Utskottets hemställan blev i andra kammaren bifallen, medan första kammaren avslög densamma.

Samma utgång fick ärendet vid 1913 och 1915 års riksdagar.

Andra kammarens ställning till frågan om bolagens rätt till skatteköp och skatteomföring av kronojord är därigenom klar så till vida, att det kräves utredning och framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Att första kammaren skulle motsätta sig ett dylikt beslut, är lätt förklarligt.

Herr finansministern vill tydligen ej nu taga ståndpunkt till frågan om framläggandet för riksdagen av lagförslag om upphävande av bolags rätt till skatteköp, enär ett sådant ställningstagande måste föregås av en allsidig utredning, därvid de rättsliga och praktiska synpunkterna bliva beaktade.

För att utröna i huru stor utsträckning skatteomföring och skatteköp under de senaste åren ägt rum har advokatfiskalen i kammarkollegium på anmodan av finansministern verkställt en undersökning, som givit vid handen, att beträffande skatteomföring av kronojord sådan under de närmaste åren endast skett i mycket ringa utsträckning. Det har inte varit ett helt mantal under något av de nu nämnda åren, som blivit skatteomfört på sådant sätt. Frågan tycks därför inte ha någon stor praktisk betydelse. Vad frågan om skatteköp beträffar kan sådant ske dels i enlighet med Kungl. förordningen av 15 dec. 1848 och dels på grund av särskilda författningar eller medgivanden av Kungl. Maj:t.

Advokatfiskalen har funnit vid sin undersökning, att endast i undantagsfall bolag sökt sådan skatteköpsrätt. Advokatfiskalen har i detta sammanhang erinrat, hurusom Tuna Bergslags allmänning torde vara den sista allmänningsskog, vars försäljning ifrågakommer enligt Kungl. Maj:ts kungörelse av den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtta rekognitionsskogar.

Ja, det är just detta sistnämnda, särskilda fall, som intresserat riksdagen så nyligen som förra året.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Nävekarvns bruk, som legat i process med staten om rätt för bolaget att få skatteköpa Tuna Bergslags allmanning, hade ingått till Kungl. Maj:t med begäran att förlikningsvis få skatteköpa allmanningen för 150,000 kronor, vilken summa sedermera höjdes till 537,000 kronor. I anledning härav inkom dåvarande finansministern till 1917 års riksdag med en kungl. proposition med hemställan om riksdagens bifall till sådan skatteförsäljning av allmanningen till Nävekarvns bruk. Jordbruksutskottet tillstyrkte som bekant Kungl. Maj:ts förslag, men vid utskottsbetänkandet var av vänstermän i utskottet fogad reservation, vari reservanterna hemställde om avslag å utskottets hemställan i enlighet med yrkandet i en av herr Lindhagen avgiven motion i ämnet.

Efter en längre debatt avslog andra kammaren Kungl. Maj:ts proposition och utskottets hemställan. Vid herr Lindhagens motion nr 401, var fogad en promemoria av advokatfiskalen i kammarkollegium i anledning av Nävekarvns bruks underdåniga anhållan att förlikningsvis få skatteköpa allmanningen. Advokatfiskalen framhåller beträffande de förhållanden, som ligga till grund för Nävekarvns bruks anhållan, att Kungl. Maj:t den 5 juli 1757 utfärdat privilegium å allmanningen.

I kammarkollegii stora samling av kungliga privilegiebrev finner man, att Kungl. Maj:t den 5 juli 1757 utfärdat ett privilegiebrev till Nävekarvns bruk å en skogsareal av omkring 2,000 tunnland att såsom rekognitionsskog användas till järnbruksdriftens uppehållande, dels ock ett brev för Tunabergs kopparverk å en större areal skogsmark å Tunabergs allmanning för koppartillverkningens bedrivande. Och det är just detta förhållande man vid bedömning av detta fall måste ihågkomma.

Denna senare del av allmanningen har aldrig varit av rekognitionsskogs natur.

Advokatfiskalen säger härom: »Redan genom nådigt beslut den 29 oktober 1690 blevo alla gruvor av ädlare metall frikallade från skogsören eller rekognitionens erläggande för de allmänningsparker, som blivit dem tilldelade. Någon dylik avgift har ej heller blivit åsatt skogsmarken i fråga.

Ägarerna av Tunabergs kopparverk Johan Sederholm, Edv. Sederholm och R. M. Bovallius, anhöllo det oaktat hos regeringen om reglering av den till verket anslagna delen av allmanningen i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 föreskriver, på det de måtte beredas tillfälle att efter skedd skattläggning till skatte lösa såväl de å allmanningen anlagda torp som ock vederbörlig del av allmanningen, sedan vissa hemman och lägenheter erhållit mot deras rätt till skogsfång svarande skogsmark. Ansökan blev den 23 nov. 1876 av kammarkollegium tillstyrkt.

Med stöd av detta yttrande har regeringen på finansministern Hans Forsells föredragning utfärdat kungl. brevet av den 30 maj 1879, varigenom bruksägarna berättigades att, i den ordning nådiga kungörelsen av den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av

Svar å interpellation.
(Forts.)

de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskriva, efter skedd skattläggning till skatte lösa så stor del av allmanningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter vederbörligen tillgodosetts, kunde vara för verkets behov erforderlig. Det är just detta kungl. brev av den 30 maj 1879, som givit anledning till upprepade debatter här i riksdagen. Tillkomsten av detta kungl. brev är obegriplig i betraktande av det faktum, att regeringen inför 1877 års riksdag framlade proposition av helt annat innehåll, vilken proposition vann riksdagens bifall, då däremot en proposition vid 1872 års riksdag av samma innehåll som det kungl. brevet av den 30 maj 1879 blev av riksdagen avslagen.

I strid med 77 § regeringsformen har regeringen här ignorerat riksdagens beslut.

1879 års kungl. brev tyckes sålunda ha tillkommit i strid mot grundlagen, ty det är att märka, att dessa skogar, som anslagits till koppar- och silvergruvor, alltid stått under riksdagens maktbefogenhet. Det finnes också upprepade fall, då, sedan koppar- eller silvergruvor nedlagts, dessas ägare fränkänts rätten att nyttja skog, som varit anslagen till gruvan. Man skall påträffa åtskilliga sådana fall, om man vill göra sig besvär att genomgå de många luntorna i kammarkollegium. Oppositionen inom riksdagen mot 1879 års kungl. brev tog sig uttryck i en anmärkning i 1894 års konstitutionsutskott framförd av fem ledamöter, vilka avlämnade ett längre memorial, däri de konstaterade, att 1879 års kungl. brev stod i strid med riksdagens beslut 1877, samt att allmanningen borde ha återfallit till kronan, emedan bruket nedlagts.

Året därpå återkom herr Hedin med en interpellation i ämnet, i vars syfte instämde sex av kammarens ledamöter, däribland herr Daniel Persson.

Då finansministern, statsrådet Wersäll, den 15 maj avgav sitt svar, uppträdde Johan Johansson i Noraskog och uttalade den önskan, att en rättelse måtte ske, på samma gång som en av statsrådet utlovad utredning måtte komma till stånd i det av Kungl. Maj:t tvärtom riksdagens beslut år 1877 meddelade tillstånd för bruket att skatteköpa allmanningen.

Någon sådan rättelse har ännu ej vidtagits. Tvärtom stå vi inför faran, att kammarkollegium skall låta köpet gå i verkställighet.

Advokatfiskalen von Schulzenheim säger i den här förut av mig omnämnda promemorian: »Den omständigheten att genom ett föreliggande nådigt brev — av den 30 maj 1879 — blivit förklarat att i nu ifrågavarande fall skattelösen skulle få ske i den ordning, som i kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar stadgas, innebär sålunda icke något annat än som dessa ordalag angiva.

Sistnämnda författning kan nämligen enligt ämbetets uppfattning icke omedelbart anses tillämplig å ifrågavarande fastigheter.»

Advokatfiskalen anmärker också, att någon egentlig bruksdrift icke har förekommit där under en lång följd av år. Det har varit så, att bruket något är smält ned litet vaskmalm och så fått ut någon liten obetydlig koppar för att ge sig sken av att uppehålla driften. Faktiskt har bruksdriften varit nedlagd där sedan många år tillbaka.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Som synes har det kungl. brevet den 30 maj 1879 väckt synnerlig uppmärksamhet, och torde den rätt, som Nävekvärns bruk påstår sig på grund av detta brev äga att skatteköpa Tuna bergslags allmänning, vara av nog så omtvistad natur. Med tacksamhet tager jag fasta på vad herr statsrådet säger till svar å min andra fråga: »att en tvist om den inbördes rätt till allmänningen, som enligt nu gällande lagstiftning tillkommande staten och allmänningens innehavare, Nävekvärns bruks aktiebolag, icke kan slitas av Kungl. Maj:t i statsrådet», försåvitt detta svar betyder, att herr finansministern är av den åsikten, att riksdagen fortfarande bör ha sista ordet i fråga om denna och andra skogar, som upplåtits till koppar- och silvergruvor, utan att vara av rekognitionsskogs natur.

Vad slutligen herr finansministerns svar å min tredje och sista fråga beträffar, så är det mycket riktigt, att huvudsyftet med min interpellation varit att skydda torp- och lägenhetsinnehavarna å Tuna bergslags allmänning. Detta mitt syfte står då i fullaste samklang med vad majoriteten i andra kammaren uttalat i denna fråga vid fjolårets riksdag. Härvid tyckes mig dock herr finansministerns svar vara minst sagt försiktigt formulerat, då det endast ger förhoppning om, att herr finansministern kommer att göra allt vad på honom ankommer för att värna om de torp- eller lägenhetsinnehavare, vilka under en längre tid suttit å sina torp eller lägenheter.

Ja, herr statsråd, detsamma ville också förra årets finansminister, men den omtanken och det värnandet inskränkte sig till allenast tre stycken av allmänningens 34 st. torp- och lägenhetsinnehavare.

Jag är viss om, att om endast viljan finnes hos statsmakterna — herr finansministerns goda vilja härutinnan betvivlar jag icke ett ögonblick — om blott, säger jag, den goda viljan hos statsmakterna finnes, nog skall här kunna givas vägar, på vilka man skall komma fram för att kunna giva dessa Tuna bergslags allmänningens alla torp- och lägenhetsinnehavare endera rätt att skatteköpa sina torp och lägenheter eller också tryggad åborätt, som av dem i underdånig ansökan hos Kungl. Maj:t begärts.

Under den tid, vi nu gå till mötes, måste de allvarligaste och kraftigaste ansträngningar från statsmakternas sida göras för att trygga åt landet en idog jordbrukarestam. I den förhoppningen att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet — trots det mycket försiktiga svaret på min interpellation — ändå kommer att inlägga all kraft på att åt alla Tuna bergslags allmänningens torp- och lägenhetsinnehavare söka bereda endera skatteköp eller tryggad åborätt, ber jag än en gång att få tacka för svaret, som jag här i dag fått, och som av alla dessa torpare motsetts med spänd förväntan.

§ 14.

Svar å interpellation.

Efter att ånyo hava erhållit ordet yttrade

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet *Thorsson*:
Med kammarens tillstånd har ledamoten av denna kammare, herr *E. Lithander*, till mig riktat följande spörsmål berörande beklädnadsransoneringen:

1) Hur har herr statsrådet tänkt sig finansieringen av de varupartier som innehavas av köpmän inom skilda delar av landet men som enligt kungl. förordningen av den 12 april 1918 helt eller till sin huvudsakliga del ej får försäljas?

2) Ämnar herr statsrådet vidtaga snara åtgärder och i så fall vilka för att frigöra varuslag, som det visat sig mindre lämpligt ransonera och dylika som det ej kan anses vara av verkligt allmänt intresse att göra till föremål för ransonering?

3) Har herr statsrådet för avsikt att från ransonering undan- taga de eljest ransonerade textilvaror, som möjligen kunna importer- as från utlandet?

Jag har med anledning av interpellantens framställning an- modat statens industrikommission att avgiva yttrande. Industri- kommissionen anför i sin den 3 juni 1918 avlätna skrivelse följande:

»I den av herr *E. Lithander* till herr statsrådet framförda in- terpellationen har att börja med begärts upplysning, huru skall förfaras ifråga om finansieringen av de varupartier, som innehavas av köpmän inom skilda delar av landet, men som till följd av be- klädnadsransoneringen helt eller till sin huvudsakliga del ej få försäljas.

Vid bedömandet av denna fråga bör ihågkommas, att landets förråd av här ifrågavarande varor är så ringa, att, även om ranso- neringen ej införts, en avsevärd inskränkning i omsättningen måst inom en nära framtid inträda. Vissheten om att, därest ej i tid restriktiva åtgärder vidtoges, en stark och hastigt accentuerad varu- knapphet skulle inträda, vilken givetvis i främsta rummet skulle drabbat mindre bemedlade samhällslager, har också varit den omstän- dighet, som föranlett införandet av ransoneringen. Denna verknin- gar torde för handlandenäs vidkommande bäst karakteriseras däri- genom, att den väntade varubristen genom nämnda åtgärd fördröjes och den i annat fall snabbt verkställda utminuterungen av varan nu försiggår under längre tidrymd.

Från handelskårens sida har emellertid åberopats, att den vidtagna åtgärden gjorts onödigt omfattande, och i motiveringen till interpellationen har anförts, att den kungl. förordningen på grund av sin avfattning i stort sett innebure ett försäljningsför- bud för ransonerade varor, i bästa fall en mycket minimal försälj- ning. Kommissionen vill häremot erinra om att försäljningens be- gränsning ej avgöres genom själva förordningen, utan genom de för dess tillämpning lämnade detaljerade bestämmelserna. De vikti-

gaste av dessa bestämmelser utgöras av en av kommissionen fastställd s. k. frilista upptagande de varor, som undantagits från ransoneringen eller som med andra ord få försäljas utan kort, samt en s. k. förrädslista avseende att bestämma normen för utfärdandet av inköpskort, i så måtto att kort kunna utfärdas, när sökandens innehav av varan understiger den kvantitet, som angivits i förrädslistan.

Scor à interpellation.
(Forts.)

På grund av den missuppfattning, som kommit till synes i den allmänna diskussionen oaktat upprepade erinringar från kommissionens sida, vill kommissionen uttryckligen framhålla, att de sålunda fastställda förteckningarna endast avsetts att gälla såsom ett provisorium. Skälen härtill äro lätt förklarliga.

Då den s. k. förrädslistan ligger till grund för bestämmandet av i vilken utsträckning inköpskort få utfärdas, är det självfallet, att man måste invänta resultatet av den igångsatta inventeringen, innan man kunnat lämna definitiva föreskrifter, huru landets förråd av ransonerade beklädnadsvaror skola fördelas. Vad åter beträffar den s. k. frilistan, är det uppenbart att man ej före regleringens genomförande kunnat företaga den detaljerade utredning, som erfordras för överbägandet av vilka varor, som skulle fritagas från ransoneringen, då i sådant fall fara skulle förelegat, att på grund av den sålunda väckta diskussionen en forcerad försäljning av varorna skulle kunna komma till stånd.

De vid förordningens utfärdande meddelade bestämmelserna i nu berörda ämnen kunna numera ersättas med en anordning avseende en längre tidrymd. Efter en utredning, som påbörjats omedelbart efter regleringens genomförande, har kommissionen nyligen beslutat att dels utvidga den s. k. frilistan och dels lämna möjlighet för handlandena att efter ansökan få fritt, d. v. s. utan kort, försälja vissa delar av inneliggande lager av en del säsong- och modevaror. Genom nämnda åtgärder kommer ransoneringen i stort sett att omfatta uteslutande sådana varor, vilka äro nödvändiga för folkhushållningen, och med vilka det är nödvändigt att iakttaga en sparsam hushållning, intill dess importen av beklädnadsvaror och råvaror för deras framställande kan bliva återupptagen, därvid ytterligare lättnader i ransoneringen eventuellt kunna genomföras.

Nyligen har vidare utförts en preliminär sammanräkning av inventeringens resultat och med ledning därav är en revidering av förrädslistan påbörjad, varigenom allmänheten torde komma att beredas väsentligt ökad möjlighet att inköpa ransonerade varor.

Genom de lättnader i regleringens tillämpning, vilka enligt vad ovan anförts antingen redan vidtagits eller äro att med det snaraste förvänta, torde enligt kommissionens mening vara sörjt för att handeln och alldeles särskilt detaljhandeln kommer att åtnjuta väsentligt större frihet än under övergångstiden varit fallet.

Kommissionen vill vidare erinra om att detaljhandeln i textilvaror i regel omfattar så många olika varuslag, att ransoneringen, som endast berör en del bomulls- och linnevaror samt strumpor, icke efter de anordningar, som blivit träffade eller omedelbart komma att träffas, kan i verklig mening hindra affärsrörelsen i dess helhet.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Enligt vad kommissionen erfarit, har interpellanten från ett stort antal manufakturhandlande inhämtat yttranden rörande de i interpellationen berörda frågorna, och har interpellanten under hand berett kommissionen tillfälle att taga del av över 400 till interpellanten sålunda inkomna uttalanden från köpmän. I en enda av dessa skrivelser ha ransoneringens verkningar siffermässigt angivits, vilket skett i följande ordalag:

'Min försäljning under 1917 års tre första månader uppgick till kronor 16,520. Under motsvarande tid i år till kronor 26,830, alltså en ökning av ungefär 60 %. För tiden 15 april—15 maj 1917 kronor 7,244, lägges härtill 60 %, så skulle försäljningen för samma tid i år hava uppgått till ungefär 11,590 kronor, men har på grund av ransoneringen gått ned till 5,535 kronor.'

Författaren till anförda uttalande har sålunda påvisat, att hans omsättning under ransoneringstiden nedgått med ej fullt 25 %, och det är härvid att märka, att ransoneringen under inventeringstiden såsom ovan anförts kommit att verka betydligt mera hämmande än vad senare är fallet.

Utän att tillmäta detta exempel någon mera allmän räckvidd har kommissionen velat anföra detsamma till belysande av förhållanden, som här ej böra lämnas obeaktade. Dels torde man av det anförda exemplet finna, att ransoneringen efter de lättnader, som numera genomförts, ej kommer att i det angivna fallet vålla allvarlig ekonomisk skada, och dels torde exemplet ifråga, belysa den förbättring, som manufakturhandlandenas ekonomiska villkor under krigstiden undergått. På grund framförallt av svårigheten att prissätta de föga ensartade varor, som här avses, ha nämligen prisreglerande bestämmelser inom denna bransch endast i ringa utsträckning utfärdats, varför priserna å textilvaror i allmänhet kunnat uppnå en mycket hög nivå. Även om den lojala handeln ej i större utsträckning bidragit till nämnda prisstegring, så har emellertid handlandenas omsättning på grund av de stegrade priserna företett en betydande ökning vad *värdet* beträffar, oaktat kvantiteten av försålda varor ej oväsentligt nedgått, och med ökningen i omsättningsbeloppet torde i regel hava följt även ökad vinst.

Det torde också vara allmänt känt, att manufakturhandlandena under kristiden åtnjutit mycket gynnsamma konjunkturen, i det att handelsföretagen inom textilvarubranschen under kriget kommit att genom varuknappheten undandragas trycket av den tidigare rådande mycket starka konkurrensen och på grund härav tillvunnit sig en väsentligt stärkt ekonomisk ställning. Berättigade förhoppningar förefinnas därför, att statsåtgärden ifråga utan alltför stora svårigheter må kunna bäras, vilket omdöme bestyrkes av till kommissionen gjorda uttalanden från auktoritativt håll bland manufakturhandlandena. Härtill kommer, att fabrikanter och grosshandlare, vilka försträcka detaljhandeln med varukredit, av ålder äro vana vid tillmötesgående, varför med all säkerhet även nu kan förväntas, att kreditgivare komma att visa tillmötesgående och tålmod under den tid ransoneringen kommer att vara.

Herr Lithanders andra fråga, huruvida ytterligare lättnad i gällande reglering vore att förvänta, vilken fråga hänför sig till de under regleringens första skede gällande strängare bestämmelserna, torde genom det ovan anförda hava tillfyllestgörande besvarats, i det kommissionen påvisat, hurusom kommissionen i enlighet med den plan, som legat till grund för regleringen, numera uppgjort och utfärdat bestämmelser om dylika lättnader.

Interpellanten har slutligen framställt en förfrågan, huruvida avsikt förefunnnes att från ransonerings undantaga de eljest ransonerade textilvaror, som möjligen kunna importeras från utlandet. Enligt kommissionens mening böra dylika importerade varor frigivas från gällande försäljningsförbud under iakttagande av de former, som måhända finnas nödvändiga ur kontrollsynpunkt. De förfrågningar rörande denna sak, som hittills inkommit till kommissionen har kommissionen också besvarat i enlighet med sin ovannämnda uppfattning.

Kommissionen vill till sist i anledning av en del av interpellanten påpekade bristfälligheter beträffande de lokala myndigheterna beröra de svårigheter av organisatorisk natur, som kommissionen vid denna reglering haft att övervinna. Det ligger i sakens natur, att en reglering sådan som den ifrågavarande kräver en mycket omfattande lokal organisation. Trots att man vid tillskapandet av denna organisation haft att påräkna ett värdefullt stöd av de myndigheter, som omhänderhava livsmedelsregleringen, är det emellertid naturligt, att det i flera fall och på flera platser mött betydande svårigheter att åt kommissionens organ i orterna bereda tillgång till nödig sakkunskap. I detta som i andra förhållanden kunna jämkningar och förbättringar vara av nöden, och kommissionen har ej velat uraktlåta att uttala sin förhoppning om att vid beredande av ett bättre tillstånd härutinnan kunna tillförsäkra sig bistånd av landets köpmän. I sådant syfte har kommissionen redan gått i författning om att hos beklädnadsbyråerna och i övrigt vid livsmedelsnämnderna, där så kan finnas behöfligt, upprätta beklädnadsråd, vari såväl köpmanskåren som den konsumerande allmänheten skall vara representerad. Kommissionen, som själv vid denna reglerings planläggande och genomförande haft oavlätligt biträde av sakkunniga, vill hoppas, att de sålunda inrättade beklädnadsråden skola bliva den lokala organisationen till ett värdefullt stöd.

Av det framförda torde framgå, att kommissionen redan vid regleringens genomförande sökt fatta ståndpunkt till bland annat de frågor, vilka av interpellanten framförts,

att det ingått i planen för regleringen, att under inventeringstiden förbereda de lättnader i ransoneringsföreskrifterna, som kunde visa sig vara påkallade,

att i enlighet härmed dylika lättnader numera redan genomförts ifråga om frigivning till fri försäljning av en mångfald olika varor.

att en revidering av den s. k. förrådslistan är omedelbart förestående, varigenom inköpsrätten kommer att bestämmas med ledning

Svar å interpellation.
(Forts.)

av genom inventeringen framkomna uppgifter å inom landet förefintliga förråd,

att berättigad anledning förefinnes att antaga, att regleringen ej skall vålla sådan skada för den enskilde köpmannens ekonomi, att åtgärder till skydd för hans ekonomiska bestånd behöva från det allmännas sida vidtagas, samt

att enligt kommissionens mening under lämplig form fritagande från försäljningsförbudet bör äga rum ifråga om importerade varor.»

Såsom av det nu återgivna yttrandet framgår hava av interpellanten åsyftade lättnader i vissa avseenden redan genomförts, medan åter vissa andra lättnader äro planerade. Jag har från kommissionens beklädnadsavdelning inhämtat, att framställningar om ersättningar endast i ett par fall inkommit från manufakturhandlare för dem genom ransonerings orsakat intrång uti deras näring under ransonerings första period, och att vederbörande, sedan upplysning vunnits om tilltänkta lättnader i ransonerings, synas ha låtit därvid hero.

Till svar å interpellantens spörsmål vill jag uttala, i anslutning till vad statens industrikommission i ärendet anfört, att lättnader i avseende å beklädnadsransonerings böra genomföras så långt ske kan utan att ransonerings huvudsyfte förfelas.

Härpå anförde

Herr Lithander: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala mitt tack för det svar han lämnat på min interpellation. I vissa avseenden har ju svaret visserligen varit ägnat att lätta de bekymmer, som på många håll förefunnits i frågan, men det kvarstår dock ännu några punkter, där det vore önskvärt att komma till klarhet. Jag ber emellertid även att få tacka för de åtgärder, som redan äro vidtagna för att bringa välbehöfliga lättnader i en förordning, som verkligen vid sin tillkomst vållat allvarliga och stora bekymmer vida omkring i vårt land. Det är mig ett nöje att kunna konstatera, att herr statsrådet ställt i utsikt ytterligare lättnader framdeles.

Min första fråga gällde finansieringen, och det är, som herr statsrådet säger och som även framhållits i min interpellation, så, att på en hel del händer hava olägenheterna, om också förlustbringande, icke varit oöverkomliga, därför att köpmännen haft andra saker att handla med, gått in på nya artiklar o. s. v. Men vad jag vill fästa uppmärksamheten på är, att det finnes en hel del specialaffärer, som icke ha möjlighet att inrikta sig på andra varor, och det är för dessa det känts så ofantligt svårt och bekymmersamt. Därvidlag skulle emellertid, om det nu är praktiska svårigheter att kontant inlösa och övertaga lagren, en framkomlig väg erbjuda sig, som också blivit antydd, så tillvida nämligen att förrådslistan skulle kunna utökas. Ty i och med det att den utökas, ha affärsmännen ifråga möjlighet att över huvud sälja något. Men man får då se till, att utökningen icke blir så knapp. att det icke bliver någon verklig kompensations.

ty i annat fall är icke något annat att göra än att ekonomiskt bispunga affärsmännen.

Herr statsrådet nämnde, att förråden varit så obetydliga. Det är emellertid nog icke så farligt med varuknappheten. Det är en betydande kvantitet, som dels producerats i landet och dels importerats, medan däremot exporten varit avstängd, så att varuknappheten i landet är ingalunda så stor; detta har säkerligen också inventeringen givit vid handen. Just därför att varuknappheten sålunda icke är så stor, kännes det också ganska svårt för många av dessa, som ha stora lager, att kunna finansiera det hela, när de icke få lov att sälja något därav. Nu har emellertid den sista frilistan inneburit en lättnad i det avseendet.

Det har nog icke riktats någon anmärkning i allmänhet från köpmännen mot en ransonering, som varit absolut nödvändig, utan vad man riktar sig mot och fäst sig vid är, att ransoneringen omfattat varor, ifråga om vilka man från första stund kunde se, att något verkligt behov att ransonera icke förelåg, och beträffande vilka det varit viktigt för handeln att handeln varit fri. För köpmännen har det varit av ingripande betydelse, att en hel del sådana saker avstängts under en för dem viktig tid, särskilt därför att denna ransonering kom under den viktigaste försäljningstiden, just då de fått in sina varor och stodo färdiga att börja försäljningen, alltså omedelbart före pingst; och som vi veta pågå de livligaste affärerna före och till midsommar. Alltså har ransoneringen träffat köpmännen på den ömtåligaste tiden under hela året. Det har ansetts särdeles meningslöst, att de dyrare varorna, de finare lyx-, mode- och säsongvarorna träffats av ransoneringen.

Det har som vi av herr statsrådet hörde varit en hel del brev, som ingått rörande denna angelägenhet. Jag kan givetvis icke trötta med att citera annat än några få utdrag ur dessa. Men jag skulle vilja anföra ett, som är ganska belysande. Det kan visserligen vara svårt att få ett exempel, som är typiskt för situationen i allmänhet, ty vad som gäller för en del av de större affärerna är icke tillämpligt ifråga om andra affärer i samma bransch. Det finns ofantligt många små köpmän, som ingalunda ha tillfälle till någon utökning i sin verksamhet och som äro så ogynnsamt ställda, att de omöjligen kunna hålla omsättningen igång. Här har jag en skrivelse så lydande: »Vi äro förtvivlade över de obetalade lager av ransonerade varor, som vi ligga inne med, ty hela vår affär består just av sådana och som nu på grund av den ringa försäljningen — vi hava som exempel på en månads tid endast sålt 8 meter bomullstyg — icke på år kan omsättas i pengar. Det är mer än hårt, att just vi detaljhandlare skola med våra små resurser lagra utan ersättning av staten.»

Många uttalanden gå i den vägen eller i liknande. Men det är också de större affärerna som ha bekymmer. Här är en köpman, som skriver: »Man kan förstå, hur det skall gestalta sig för oss, som ligga inne med ransonerade varor till ett belopp på cirka 160- å 175,000 kronor. Av detta lager hava vi från den 12 april till den 12 maj sålt för cirka 18 kronor. Huru skall det gestalta sig med likviden

Svar å interpellation.
(Forts.)

för dessa varor? Om vi i bästa fall äro i tillfälle att få låna penningar för fullgörandet av våra betalningsskyldigheter, så förstår man, vilka ränteförluster som äro förbundna härmed, när det gäller så avsevärda kapital som detta och räntan är 7 1/2 %.»

För många finns det icke några inkomster att möta de stegrade utgifterna med; det är hyror och biträdeslöner m. m. som skola utbetalas, och dessutom skola de egna levnadsomkostnaderna bestridas. Givetvis uppstå betalningssvårigheter, om varorna icke säljas, och varorna bli omoderna, om de icke få avyttras under den bästa försäljningstiden. Ett kort avbrott är förlustbringande, men ett längre kan vara ödesdigert.

Jag är glad över att åtgärder till sist vidtagits för att åstadkomma lättnader på den punkten. Jag vill nämna, att som en direkt följd av de åtgärder, som träffades den 12 april, har i pressen meddelats, att på grund av beklädnadsransoneringer öfver 1,000 sömmerskor blivt arbetslösa i Borås och trakten däromkring. Riksdagen söker på alla vis att råda bot på arbetslösheten, och staten träder härvidlag skyddande emellan, men då måste regeringen också vara ytterligt varsam vid träffandet av åtgärder, som i direkt mån skapa sådan arbetslöshet.

Nu har det talats om, att vissa artiklar äro frivivna, och det är ju riktigt. Någon glädje däraf ha emellertid endast de firmor, som ligga inne med sådana artiklar. Men det är en massa specialaffärer, som sakna dylika varor, och de ha det mycket svårt allt fortfarande. Här är det en gammal hedersman, som skrivit några ord, vilka jag ber att få uppläsa: »Det kan dröja långa tider, innan ineliggande varor komma att bli utsålda, ja, år till och med. Det jag har köpt och till och med betalt, om också med lånta pengar, det måste vara mitt. När staten eller Kungl. Maj:t säger: 'du får inte sälja varan' och till allmänheten: 'du får intet köpa', då bör väl staten sörja för finansieringen.» Det är ju så, att allmänheten får köpa, men begränsningen är satt så lågt, att det knappast finns någon, som öfver huvud kan köpa annat än i undantagsfall. Det är nämligen högst få, som ha så litet i beklädnadsväg, att de kunna få kort. Det har också visat sig under den tid, som gått, att det är ett försvinnande litet antal kort, som kommit in, i förhållande till de lager, som finnas.

Så skulle jag vilja framhålla, att det inkommit framställningar till industrikommissionen, vilka gälla avsevärda poster — tusentals kronor — och vari begäres tillstånd att försälja ransonerade säsongvaror, som måste säljas före viss tid. Men det har blivit blankt nej. Jag tror emellertid knappast, att man har verklig rätt att absolut förbjuda folk att avyttra en vara, som de betalat när staten ej själf vill förfoga däröver. Jag vill därför fortfarande hänvisa till att en utökning av förrådslistan kan vara ett sätt att lösa saken, och något måste man göra.

Detta var beträffande finansieringen. I avseende på den andra frågan, rörande förrådslistan, säger herr statsrådet, att denna varit »ett provisorium», och jag vill livligt hoppas, att den skall betraktas som sådant och verkligen få vara ett provisorium av så kort var-

aktighet som möjligt. Det har ställts i utsikt, att frilistan skulle utökas utöver sin nuvarande omfattning. Så säges, att det skall lämnas möjlighet för handlandena att efter ansökan utan kort försälja vissa säsong- och modevaror. Jag vill då påpeka, att det är ytterligt viktigt, att dessa ansökningar bli behandlade och beviljade så snabbt som möjligt. Det är ju endast en kort tid, som mode- och säsongvaror kunna försälas. Alltså kan ett dröjsmål vara liktydigt med, att varorna få stå öfver till nästa år. Och med hänsyn till de höga inköpspriserna blir det köpmännen, som få sitta emellan och göra ekonomiska upoffringar. För min del skulle jag anse, att det varit riktigast och mest önskvärt, att man från början bestämt, vilka artiklar skulle vara fria, och på så vis möjliggjort för köpmännen att förfoga öfver desamma. Jag tror nämligen, att det hela kommer att läsa fast sig därigenom, att man icke kan snabbt behandla alla de ansökningar, som komma in. Och jag vill peka på, att det i Göteborg den 1 juni fanns c:a 40,000 kortansökningar, som icke voro behandlade. Det är förklarligt att arbetet icke kan medhinnas av den personal, som står till buds. Det förefaller mig sålunda, att det hade varit riktigast icke att bestämma, att samtliga varor skola ransoneras, och sedan frigiva vissa, utan att man gjort klart vad som var av vital betydelse för riket att hålla kvar. Detta skulle man ha ransonerat, men ingenting därutöver. Då hade det icke behövt som nu skett uppstå så stora svårigheter.

Scar å interpellation.
(Forts.)

Jag har med flit ställt till chefens för beklädnadsbyrån disposition öfver 400 skrivelser, som ingått från olika delar av landet. Jag gjorde det redan tidigt, för att det skulle omedelbart och i ursprunglig form stå klart för vederbörande, hur man tänkte i olika delar av riket, så att det möjligen skulle kunna bli rättelse, och det gläder mig att rättelse kunnat ernås. Herr statsrådet anförde en statistik i sitt svar, vilken tydde på, att försäljningen skulle fortgå något så när som under normala förhållanden med 25 % nedsättning. Jag har här en statistik från en mycket stor affär, varav framgår, att med den försäljning, som varit från den 14 april till den sista maj skulle firmans bomullstyger — det gäller stora lager — räcka 25 år, bolstevar 21 år, vit bomullsväv 17 år, flanell 20 år, linnevävnader 38 år, färdigsydda varor 168 år. Det är sålunda icke överallt så gynnsamma förhållanden i avseende på omsättningen, som herr statsrådet angav. En handlande skriver: »Strumpor har jag 150 par orörda. Endast 3 par äro sålda till straffångar på länsfängelset mot kort, men vanligt hyggligt folk får ej köpa dylika. Reflektionerna göra sig själva.» I allmänhet är det ju mycket svårt att få kort, och det utgör en ren förmån att erhålla de förnödenhetsvaror, som det här är fråga om. Det är från mycket tongivande firmor, som bekymmer uttalats i denna riktning.

Jag vill beträffande varuknappheten säga, att den nog ingalunda varit så stor som herr statsrådet anförde, ty såväl importen som tillverkningen har i viss mån kunnat fortsätta.

I avseende å köpmännens uppfattning om den nya prislistan och dess verkningar har det framgått, att belåtenheten med densam-

Svar å interpellation.
(Forts.)

ma synes vara ganska allmän, och det kanske mest ur den synpunkten. att man tror sig genom den vidtagna åtgärden kunna spåra en viss önskan hos vederbörande att taga hänsyn till detaljhandlarnas krav och att man därför vågar hoppas, att ytterligare jämkningar skola följa. Ett önskemål framföres fortfarande allmänt, och det är beträffande artikeln gabardin, som bör frigivas. Densamma har i många fall tillverkats i mönster, och om det skulle bli tillförsel, bli dessa mönster så gott som osäljbara. Man har också svårt att förstå, varför denna rena säsongvara skulle undantagas från frilistan.

En anmärkning, som naturligtvis framställts, är den, att de frigivna artiklarna aldrig borde hava lagts under ransonering. Man menar, att vederbörande borde hava varit så pass förtrogna med branschen, att de icke behövt 1 1/2 månad av den bästa försäljningstiden på sig för att förstå det olämpliga i att ransonera dessa nu frigivna artiklar, och man är ganska förtretad över, att det blir handeln, som får bära följderna av en olämplig och oförständig åtgärd, då däremot höga vederbörande synas kunna göra ungefär vad de vilja utan att behöva riskera att drabbas av någon påföljd. Nu har den bästa försäljningstiden gått till ända.

En artikel, som förefaller olämplig att ransonera, äro linnevävnader, då ju för densamma råvarutillförseln är fri. Ransoneringen har därvidlag endast verkat så att produktionen minskats.

En annan sak, beträffande vilken det vore önskvärt att få lättnad, äro arbetskläder. Det har varit mycket klagomål från fiskare ute i skärgården, från jordbrukare samt från skogsarbetare, vilka ha att resa långa sträckor över ått, när de kommit fram, det icke funnits kort att få; de ha haft milslånga vägar fram och milslånga vägar tillbaka. Jag tror, att dessa varor äro så pass dyra, att personerna i fråga icke köpa mer än de behöva, och de varorna tror jag man saklöst kan frigiva. Liknande klagomål hava kommit uppifrån lappmarkerna. Jag vill erinra om, att man i Danmark, trots mindre tillgång, icke velat gå till den ytterlighet man gjort hos oss.

En sak, som påpekats, är, att man anser, att det är orimligt att begära, att försäljarna skola ange sina behov för tre månader fram i tiden, när försäljningen upphört, och de icke hava någon statistik att gå efter.

Ja, det är många saker man här skulle kunna erinra om. Den långt framskridna tiden och kammarens glest besatta bänkar göra ju givetvis, att det icke är mycket lämpligt att gå in i detalj, som man eljest skulle velat göra.

Jag vill bara erinra om, att det för brunns-, bad- och kurorter-nas affärer blir ytterst betänkligt, om man icke får lättnader, som möjliggöra försäljning av deras artiklar. De ha endast en helt kort säsong på sig. Om icke frilistan utökas, så att deras speciellt inköpta artiklar kunna försäljas, bliva de utan hela sin årsomsättning, vilket ju kan vara ganska betänkligt för dem.

Här säges i ett par rader: »Förbittringen inom alla samhällsklasser över denna ransonering med allt detta trassel är stor. Nu om

någonsin torde riksdagsman Ströms anförande i första kammaren gå i uppfyllelse, nämligen »att arbetarna gå klädda i trasor». Förhållandet är nämligen det, att arbetarna äro utledsna på att stå och vänta på kort och allt det dröjsmål det medför.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Jag skall till sist uttrycka min glädje över att i en punkt vi i varje fall fått ganska tydligt besked, och det är på en mycket viktig punkt, nämligen i vad rör importen utifrån. Det hade varit synnerligen önskvärt, att klart och tydligt besked på den punkten kommit redan vid förordningens utfärdande, ty det är icke tvivel om att under tiden mycket varor måst säljas, som eljest hade kunnat hållas i utlandet. Det är naturligtvis så, att om varorna, när de komma in, ransoneras, så kunna importörerna icke ta in dem. Det har emellertid med styrka framhållits av mycket ledande affärer, vikten av att på den punkten icke någon oklarhet råder.

I avseende på organisationen så skall jag icke vid denna sena timme gå in därpå. Det har dock visat sig, att det tyvärr låst fast sig ganska mycket, och allt vad som kan göras för att lätta i den vägen, tror jag skulle vara ytterligt behöfligt. Jag är tacksam för varje åtgärd herr statsrådet kan vidtaga för att ytterligare avlyfta de svårigheter, som påvåla köpmanskåren.

§ 15.

Herr vice talmannen lämnade härefter ordet till

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson, som yttrade: Ut i en med andra kammarens tillstånd till statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet framställd interpellation har herr H. K. V. Bäcklund anført, att enligt i tidningspressen förekommande uppgifter uppenbar vanhävd föreläge, å den till remontdepå för arméns räkning upplåtna kronoegendomen Gudhem i Skaraborgs län, i det att egendomens till omkring 500 tunnland uppgående åkerjord av bästa beskaffenhet största delen uttagits till betesvall för remonterna i stället för att användas för spannmålsproduktion. Då under nu rådande exceptionella förhållanden från statsmakternas sida vidtagits många åtgärder för att stimulera livsmedelsproduktionen, men dessa åtgärder icke kunde rätt värdesättas om statens egen jord vansköttes. anhölle interpellanten att få framställa följande frågor:

Svar å interpellation.

1:o) Ämnar herr statsrådet låta vidtaga åtgärder för att den här ifrågakvarande jorden snarast kommer att brukas?

2:o) Ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder för att en del av egendomen användes för vårbruk innevarande år?

3:o) Ämnar herr statsrådet låta vidtaga undersökning, huruvida ej annan statsjord på enahanda sätt vanvårdas?

Innan jag övergår till besvarandet av de sålunda framställda spörsmålen, anhåller jag, att i korthet få redogöra för vad som förekommit i samband med statsmakternas beslut om inrättande av remontdepå å Gudhem.

Omöjligheten att förse armén med remonter i den ålder — 4 år

Svar å interpellation.
(Forts.)

— att de lämpligen kunna sättas i omedelbar dressyr, har påkallat hos oss likasom i andra länder upprättandet av remontdepåer, där de vid 3 års ålder uppköpta remonterna uppställas för att följande år överlämnas till truppförbanden. Då hästarna först vid 6 års ålder kunna anses vara tillräckligt motståndskraftiga för fältbruk, skulle nämligen truppförbandens stridsvärde alltför mycket nedbringas, om desamma remonterades med 3-åringar.

Då fråga uppstod om anordnande av remontdepåer här i landet, uppställdes såsom önskemål bland annat, att de förlades dels med hänsyn till remonternas blivande bestämmelseorter, dels till hästuppfödande trakter (Skåne—Kalmartrakten—Västergötland). Därvid fästes uppmärksamheten redan från början på kronoegendomen Gudhem, vilken sedan gammalt var känd för sina för hästar synnerligen goda beten. Då emellertid av den dåvarande arrendetiden återstod så många år, att avträdessumman till arendatorn skulle bliva alltför stor, inrättades tillsvidare en mindre depå vid den i enskild ägo varande egendomen Haby i Boråstrakten. Denna plats visade sig dock mindre lämplig. Såväl bostads- som stallbyggnaderna voro bristfälliga, betena otillräckliga och jordmånen otjänlig. Ärligen måste hästarna å betet erhålla tillskott av hö eller grönskuren säd. Jorden innehöll ej de för hästarna behövlige näringsämnen, utan ledo remonterna somliga år av benuppmjukning, som man sökte motverka med tillsats av kalkhaltigt foder. Då emellertid varken sådant tillskott eller tillsatsfoder kunde ersätta ett naturligt gott bete, framstod det allt mera såsom en angelägenhet av största vikt, att remontdepån flyttades från Haby till en plats, där man kunde med visshet förvänta att erhålla lämpliga betesmarker.

Med anledning härav föreslog chefen för monteringsstyrelsen uti skrivelse den 13 mars 1911, att den å Haby egendom förlagda remontdepån måtte förflyttas till kronoegendomen Gudhem. Denna förflyttning tillstyrktes av inspektören för kavalleriet särskilt med hänsyn till den för remontuppfodring otjänliga och kalkfattiga jordmånen vid Haby.

Vederbörande domänintendent samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län funno den föreslagna förflyttningen vara ändamålsenlig och för det allmänna lämplig och domänstyrelsen förklarade sig icke hava något att erinra mot Gudhems upplåtelse för ändamålet.

Sedan härefter arméförvaltningens intendentsdepartement gjort underdånig framställning om Gudhems upplåtande till remontdepå samt dåvarande chefen för lantförvarsdepartementet låtit med hänsyn därtill, att Gudhem vore en synnerligen god jordbruksegendom, vilken det kunde vara av stort intresse för statens domänväsen att såsom sådan behålla, undersöka huruvida icke någon av de likaledes i Västergötland belägna kronoegendomarna Öresten och Örby Bossgård skulle kunna tagas i anspråk för ändamålet, avläts proposition till 1913 års riksdag om Gudhems överlåtande till lantförsvaret för att i enlighet med uppgjord plan användas såsom remontdepå.

Denna framställning blev av riksdagen bifallen och genom

kungl. brev den 3 oktober 1913 föreskrevs, att Gudhems egendom skulle från den 14 mars 1914 överlätas från domänstyrelsen till lantförsvaret.

I enlighet med den uppgjorda och av riksdagen utan erinran lämnade planen blev härefter remontdepån förflyttad till Gudhem och dess markområde i erforderlig utsträckning utlagd till betesvallar. En mindre del eller ungefär 50 tunnland bibehölls under plog, för att underhålla behövlig arbetsstyrka för vid gården förefallande göromål och återstoden, varav ungefär 367 tunnland åker, användes till betesmark. Vid anläggningen av remontdepån och skötseln av betesmarkerna lämnades biträde av statskonsulenten i fröodling A. Elofson.

Med anledning av den framställda interpellationen har jag infördrat yttrande i ämnet från chefen för remonteringsstyrelsen, inspektören för kavalleriet, arméförvaltningens intendentsdepartement och statskonsulenten Elofson.

Chefen för remonteringsstyrelsen har därvid meddelat, att det antal remonter som enligt stat varit avsedda att uppställas vid Gudhem, varit förra vintern 160 och nästa vinter 170, alltså under nu instundande betestid 330. Om icke fullt antal remonter kunde inköpas, komme i alla händelser antalet i sommar betesfördrade hästar vid Gudhem att uppgå till 300 — ej 150 som i interpellationen uppgivits. Då betesmarker, avbetade enbart av hästar är för år försämrades, därigenom att växter, som av hästarna lämnas orörda, allt mer utbredde sig, vore det till fördel för betet om även nötkreatur betade därstädes. Vid Gudhem hade därför ortens befolkning erbjudits tillfälle att hyra bete för sina nötkreatur och hade detta med begärighet tagits i anspråk, så att omkring 150 nötkreatur betat därstädes, ett förhållande, som icke saknade sin betydelse för ortens produktion av mjölk, smör och kött och som möjliggjorde för denna en ökad uppodling, då den icke själv behövde lämna bete åt nötkreaturen.

Betesmarkerna vid depån vore uppdelade i hagar, som i tur och ordning avbetades uppregade gånger. Nu vore förhållandet det, att andra gången hästarna återkomme till en förut avbetad hage, smakade dem ännu betet, men nödgades man låta avbeta markerna en tredje gång, försmådde de flesta hästarna betet, även om återväxten syntes vara tillfredsställande. Detta medförde, att för ett stort antal hästar krävdes en förhållandevis stor betesareal.

Åker, som lagts i gräs, erhöles först så småningom en tät gräsmatta lämnande rikligt bete. Härtill åtginge en lång följd av år. Vid Gumhem, där åkrarna nu legat i vall några få år, vore gräsväxten delvis ännu gles, erbjudande ett odrygt bete. För det antal djur, som där skola beta, 300 hästar och därutöver samt 150 nötkreatur, torde därför arealen icke vara för stor. Då man ej på förhand kunde beräkna den på väderleken beroende återväxten, vore det ej klok hushållning att tillmäta en för knapp betesareal. Skulle betet bliva otillräckligt, måste alla dessa djur stallfodras i förtid. Blev återväxten på betena god, kunde betestiden utsträckas och stallfodret, såväl havre som hö och halm, inbesparades. För de unga re-

Svar & interpellation.

(Forts.)

Svar å interpellation.

(Forts.)

monternas erforderliga utveckling och hårdande till uthålliga motståndskraftiga hästar torde intet medel vara mera verksamt än betesgång på goda beten. Otillräckliga eller dåliga beten verka motsatsen.

I den framställda interpellationen syntes icke någon anmärkning vara gjord mot gårdens skötsel i och för sig. Tvärtom hade framhållits, att resultatet av jordbruket vid Gudhem, i jämförelse med annan gård i orten, varit synnerligen gott. Vanhävden skulle ligga i att en gård som Gudhem användes till remontdepå. Det vore emellertid en större misshushållning att till remontdepå använda en mindre lämplig gård. Ju bättre betena vore, dess förhållandevis mindre areal erfordrades. Skulle depån förlagts till en gård med för gräsväxt och bete mindre gynnsam jordmån än Gudhem, hade betes-tiden måst inskränkas eller större areal erfordrats, där säd dock kunnat produceras lika väl som vid Gudhem. Uppodling av ytterligare någon del av Gudhem torde icke motsvara olägenheterna av minskad betesareal och torde icke spela någon betydelse i landets hushållning.

Inspektören för kavalleriet har till alla delar instämt med chefen för remonteringsstyrelsen. Gudhems remontdepå vore ur försvarssynpunkt synnerligen betydelsefull och kunde för närvarande icke ersättas av annan motsvarande mark. Att ett utläggande av åkerarealen vid Gudhem till betesmark för remonterna skulle innebära vanhävd måste på det bestämdaste bestridas.

Arméförvaltningens intendentsdepartement har, under hänvisning till vad i ärendet upplysts, inlagt en bestämd gensaga mot påståendet att vanhävd i någon form skulle föreligga vid Gudhem. Av interpellationen framginge, att vanhävden skulle bestå däri, att åkerjorden blivit lagd i vall. Då emellertid denna åtgärd vidtagits efter av Kungl. Maj:et och riksdagen därom fattat beslut och utförts enligt av sakkunnig person utarbetad plan för att bereda remonterna erforderligt bete kunde det givetvis ej vara tal om vanhävd endast på grund av att en dylik åtgärd föreläge. Ordet vanhävd vore därför i detta sammanhang vilseledande och fullständigt obefogat samt innebure ett klander mot statsmakterna, mot vilket departementet ansåge sig böra för sin del uttala en bestämd gensaga.

Interpellanten hade ifrågasatt vidtagande av åtgärder för jordens brukande för spannmålsproduktion. Detta skulle innebära att remontdepån måste förflyttas. Även om en antaglig förläggningsplats för en ny depå skulle kunna erhållas, kunde fråga härom ej hänskjutas till riksdagens prövning förrän tidigast år 1920, varefter det ytterligare komme att draga något eller några år, innan byggnader och betesvallar kunde stå färdiga att mottaga hästarna. Under tiden torde emellertid, enligt vad man väl kunde våga hoppas, de förhållanden å livsmedelsmarknaden hava upphört, som nu framkallat tanken på en åtgärd, varav resultatet förutom betydande kostnader för statsverket med all säkerhet skulle bliva en sämre depå än den nuvarande, till nackdel för hästuppfödningen och med därav för staten följande ytterligare kostnader och indirekta förluster.

Statskonsulenten Elofson har till en början erinrat om det stats-

intresse, som lade däruti, att de för staten värdefulla remonterna erhöles underhåll och vård i överensstämmelse med de krav, vilka vore oundgängliga för deras utveckling till så kraftiga och uthålliga djur, att de kunde utstå tjänstgöringens ansträngningar under en följd av år utan att erhålla allt för många svagheter med åtföljande tidig olämplighet för armébehov och därmed stora kostnader för staten. Betesgång under största delen av året vore för alla gräsätande ungdjur ej blott det *naturligaste* utan även det direkt och indirekt *billigaste* sättet för deras underhåll. Stallfodringen medförde höga kostnader för inköp och transport av foder samt för utfodring, stallvård o. s. v., fränsett att resultatet därav endast bleve svag utveckling med ömtålig konstitution. Härtill borde bemärkas, att för unghästarnas utveckling just betets beskaffenhet, särskilt dess halt av mineralbeståndsdelar samt kalk- och fosforsyrerika äggviteföreningar, vore av synnerlig betydelse och att betesfoder erhållet på kalkgrund i dylikt avseende visat sig vara det allra bästa. För unghästarnas vidkommande krävdes ävenledes att *betestillgången vore så riklig*, att djuren därav kunde erhålla tillräcklig fodermängd för *en snabb utveckling*, något som icke bleve möjligt då detta skulle uppsamlas från en alltför stor areal. Gräsmattans svaghet och näringsfattigdom kunde därför icke ersättas genom ökad areal och våra vanskötta, naturliga betesmarker lämpade sig sålunda icke för här avsett ändamål. Vål kunde remonterna *livnära* sig på magra hagbeten. Men en given följd av dålig utveckling och ringa tillväxt hos djuren under betestiden bleve, att betydligt rikligare havreutfodring under vinterhalvåret eller extra tillskott därav under betesgången måste givas och tvärtom, varigenom dock icke den utveckling ernåddes, som vore möjlig vid tillräckligt bete. Då nu tyvärr i stort sett i vårt land vanhävd rått och råder, med hänsyn till de naturliga betesmarkernas vård och utnyttjande, hade följden därav blivit, att vissa för bete lämpliga åkerarealer måst tagas i anspråk för våra remonter.

Vad frågan om vanhävd beträffade, så kunde först erinras därom att *välskött betesvall kunde giva lika god skörd som annan gröda*. Detta kunde likväl icke inses av dem, vilka hade erfarenhet endast från våra okultiverade betesmarker. Därav den gängse föreställningen att betesläggning vore liktydig med vanhävd. Ej blott vunna erfarenheter, utan även fleråriga officiella undersökningar och försök visade, att välskötta betesvallar — konstgjorda eller naturliga — även i vårt land gäve t. o. m. över 3,000 foderenheter pr hektar. Detta motsvarade den ovanligt höga skörden av 7,500 kg. hö eller omkring 2,500 kg. havrekärna med tillhörande halmskörd, vilka grödor, särskilt den sistnämnda, likväl ställde sig ojämförligt mycket dyrare. I och för sig vore det alltså icke vanhävd då även åkerjord användes till betesvall. Icke ens med hänsyn till våra produktionskrav under kristiden kunde detta utan vidare sägas vara fallet, om nämligen det oundgängliga foderbehovet icke på annat sätt kunde tillgodoses. Foder måste ju i så fall anskaffas antingen det skedde genom vallodling för bete och slätter eller på annat sätt och för detta ändamål kunde icke spannmålsodling betecknas såsom fördelaktig framför vall-

Scar à interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

odling, utom i särskilda undantagsfall. Foderfrågans betydelse belystes också av det förhållandet, att man trots den hos oss rådande knappheten på spannmål likväl under den gångna vintern nödgats taga betydande kvantiteter därav i bruk för foderändamål, och om detta icke varit fallet hade vår brödfråga, trots förra årets missväxt relativt lätt kunnat lösas. Med hänsyn härtill vore det otvivelaktigt ett produktionsintresse av allra första ordningen, att våra mycket omfattande, nu vanskötta men för värdefull produktion lämpade naturliga betes- och ängsmarker gjordes fruktbarande, varigenom ett extra fodertillskott kunde vinnas, åkerns foder sparas för vinterbehov och mindre mängd spannmål och kraftfoder åtgå till djurens utfodring. Men dessa utvecklingsmöjligheter ändrade icke förhållandet för närvarande beträffande våra remontdepåer.

Vad de anmälda förhållandena i övrigt vid Gudhem beträffade, så torde följande förtjäna att uppmärksammas.

Enligt av statskonsulenten på platsen tagen kännedom, utgjorde den areal åker, vilken nu disponerades för betesändamål, av 367 tunnland och 4,9 kappland. Vid användning till åker, skulle arealen, enligt gängse sjukskiftesbruk, odlas enligt följande plan:

Träda	omkring 52 tunnland
Höstsäd	» 52 »
Vårsäd m. m.	» 105 »
Vall	» 158 »

Tillsammans 367 tunnland

Genom att jorden vid Gudhem disponerades för remontdepåns räkning hade alltså, utöver den vanliga vallarealen, omkring 209 tunnland använts till vall, varvid likväl borde bemärkas, att därav 52 tunnland eljest skulle utgöras av trädesjord, vilken genom vallläggningen gjorts avkastande.

Antalet betande djur hade varit något över 300 remonter och omkring 150 nötkreatur från jordbrukare i orten. Därtill komme en höskörd av omkring 22,000 kg. Genom att vid remontdepån nötkreatur emottagits för betesgång hade säkerligen djurhållningen för ortsbefolkningen under rådande foderknapphet icke oväsentligt underlättats, och detta hade i sin mån, om man så önskat, även möjliggjort ökad sädesodling på foderodlingens bekostnad.

I övrigt borde beträffande betesvallarna vid Gudhem framhållas:

att dessa anlagts det svåra torkåret 1914, då vanligen alla vallar blivit svaga,

att konstgödsel sedan dess icke funnits tillgänglig för deras rationella gödsling och

att då härtill komme, att vallarna vid Gudhem nu genomginge de s. k. »hungeråren», vilka inträffade i mer eller mindre grad med alla mångåriga vallar 3—6 året efter anläggningen, dessa kunde beräknas komma att lämna betydligt högre avkastning, sedan »hungeråren» vore förbi, gödseltillgången bättre och depåns möjligheter för rationell betesskötsel och gödselvård blivit större.

En omplöjning av betesvallarna vid Gudhem, varigenom höstsäd skulle kunna odlas på cirka 52 och vårsäd på cirka 105 tunnland, men arealen för fodervall minskas med omkring 209 tunnland, kunde på anförda grunder icke tillrättas och samma gällde även beträffande vid övriga remontdepåer för betesändamål disponerad åker. Så snart åtgärder för förbättring av tillräcklig areal naturliga betesmarker blivit genomförda, och sålunda för remonterna erforderligt foder kunde erhållas utan intrång härför på åkerjord, komme ju frågan i ett annat läge, vilket emellertid icke kunde vara anledning nog att för närvarande vidtaga i interpellationen omordad ändring.

Så långt de i ärendet hörda myndigheterna.

Av det anförda framgår sålunda:

att innan frågan om Gudhems upplåtande till remontdepå avgjordes, densamma underkastades en synnerligen grundlig och allsidig utredning, därvid samtliga i ärendet hörda myndigheter enstämmigt uttordat egendomens lämplighet för ändamålet;

att sedan Kungl. Maj:t och riksdagen på grundval av den sålunda förebragta utredningen beslutit, att Gudhem skulle överlämnas till lantförsvaret för att användas såsom remontdepå, större delen av egendomens åkerjord blivit, i enlighet med den för riksdagen framlagda planen, och med biträde av vederbörande statskonsulent utlagd till betesmark för remonterna;

att den omständigheten, att åkerjord utlagts till betesvall i och för sig icke kan under några förhållanden betecknas såsom vanhävd;

att någon befogad anmärkning mot det sätt, varpå betesvallarna å Gudhem blivit anlagda och skötta, icke synes kunna framställas;

att en omplöjning av betesvallarna, varigenom höstsäd skulle odlas på omkring 52 tunnland och vårsäd på omkring 105 tunnland, men arealen för fodervall minskas med omkring 203 tunnland, icke kan ifrågakomma, därest remontdepån skall å Gudhem kvarbliva. samt

att även om annan antaglig förläggningsplats för remontdepån skulle kunna erhållas, det skulle dröja flera år, innan depån kunde dit förflyttas.

På grund av vad sålunda anförts får jag såsom svar på interpellantens båda första frågor meddela, att jag icke har för avsikt att vidtaga några åtgärder i den av interpellanten angivna riktning.

Beträffande den av interpellanten framställda tredje frågan om jag ämnar låta vidtaga undersökning, huruvida ej annan statsjord vanvårdas på enahanda sätt som vid Gudhem, får jag, såvitt lantförsvaret angår, meddela,

att för övriga remontdepåers räkning följande arealer statsjord, som förut varit åkerjord, blivit lagda i vall för beredande av bete, nämligen vid Utnäslöt 130 tunnland och vid Frösön 160 tunnland.

att åkerjordens utläggande till betesvall vid dessa remontdepåer lika litet som vid Gudhem kan i och för sig betecknas såsom vanhävd. samt

att jag i anledning av riksdagens beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förnyad utredning rörande den till remont-

Svar å interpellation.
(Forts.)

depån å Frösön behövlige jordarealen skall låta mig angeläget vara att genom den å beteskulturens område sakkunnigaste kraft vi äga, statskonsulenten A. Elofson noggrannt undersöka betesförhållandena ej allenast vid remontdepån å Frösön än även vid övriga remontdepåer.

Vidare anförde:

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet få rikta ett tack för att min interpellation här i dag besvarats. Men däri ligger naturligtvis intet erkännande av den uppfattning, som herr statsrådet har låtit komma till torgs vid svarets avgivande.

I propositionen nr 255 vid 1913 års riksdag förelåg förslag om att anordna remontdepå å Gudhem. Domänstyrelsen säger i ett yttrande, som är intaget i denna proposition angående anordnande av remontdepå å Gudhem, att »ehuru densamma är en synnerligen god jordbruksegendom, vilken kunde vara av stort intresse för statens domänväsende att behålla som sådan, har styrelsen likväl, därest egendomen till nu ifrågavarande delar prövas vara erforderlig för det av chefen för remonteringsstyrelsen föreslagna ändamålet, icke annat att i anledning därav erinra, än att egendomen bör övertagas redan den 14 mars 1914 eller samtidigt med utlöpanDET av innevarande arrendetid». Av detta framgår ju tydligt, att domänstyrelsen ansåg Gudhem vara en synnerligen god jordbruksegendom, vilken kunde vara av stort intresse för statens domänväsende att få behålla som sådan. Detta bevisar ju, att egendomen ur jordbrukssynpunkt är av mycket god beskaffenhet. Förutom viss utgårdsjord, som undantogs, då egendomen skulle överlämnas till arméförvaltningen, utgöres arealen av omkring 510 tunnland, indelad i fyra beteshagar. Denna uppgift har jag hämtat från den kungl. proposition, som år 1913 förelåg, men uppgiften stämmer icke med de uppgifter statsrådet i dag lämnat i sitt interpellationssvar. Vem, som i det fallet har rätt, kan jag ej säga. Det kan ju icke heller vara av så stor betydelse att få klargjort, vilken siffra som är riktig, statsrådets 367 tunnland eller propositionens 510. Att denna egendom användes på ett sätt, som remonteringsstyrelsen och arméförvaltningen anse vara överensstämmande med god hushållning, vill jag inte på något sätt bestrida, men därmed har jag på intet sätt ansett, att dessa myndigheter hava rätt i sin uppfattning. Det är helt naturligt, att det från remonteringsstyrelsens sida framhålles, att Kungl. Maj:t och riksdagen upplåtit Gudhem för remonteringsändamål, varav följer, att arealen på några få tunnland när besåts och uteslutande användes för bete.

Detta borde mana både Kungl. Maj:t och riksdagen att något närmare granska på vilket sätt jorden kommer att användas, då upplåtelse göras av statens jordegendomar.

I sitt yttrande framhåller arméförvaltningen den vilseledande

uppfattning av frågan, som allmänheten torde ha erhållit genom den betydelse, i vilken ordet »vanhävd» blivit använd av såväl livsmedelsinspektören som interpellanten. Då åkerjorden blivit lagd i vall enligt av sakkunnig person utarbetad plan för att bereda remonterna erforderligt bete, kan det givetvis ej vara tal om »vanhävd», menar arméförvaltningen, som anser sig för sin del böra uttala en bestämd protest.

För min del har jag ej använt ordet »vanhävd» i interpellationen i andra fall än i citat av livsmedelsinspektörens rapport och tidningsnotiser. Men när det gäller vanhävd kan man ha rätt så delade uppfattningar, huruvida sådan föreligger eller icke. Jag är för min del av den uppfattningen, att om någon enskild sådde igen hela arealen på sin egendom för att uteslutande använda densamma till bete, detta komme att betecknas som vanhävd. Därför bör det väl icke heller vara så egendomligt, om detta ord använts, då det gäller statens jord. Att arméförvaltningen anser och att det av militära uppfattningar även på annat håll göres gällande, att ingen vanhävd föreligger, kan vem som helst själv förstå, men då statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet även tycks vilja försvara systemet, synes det mig, som om det verkligen började gå litet för långt. Det är ganska tråkigt att behöva höra, att varken arméförvaltningen, monteringsstyrelsen eller statsrådet beakta det nödläge, vi befinna oss uti, utan mera tyckas se på de militära fördelarna.

De båda i Falköping stationerade livsmedelsinspektörerna hava fått order från livsmedelsstyrelsen att icke anmäla någon vanhävd utan låta de ordinarie landsfiskalerna kontrollera den saken. Denna order har tillkommit, sedan interpellationen framställdes och sedan livsmedelsinspektörens rapport om saken ingått. En sådan order är enligt min mening alldeles avvita, ty det torde icke finnas någon, som bättre kan förstå och avgöra, om vanhävd föreligger, än de som dagligen syssla med arealinventering och tröskningrapporter. Det är icke vackert tänkt, men man kan knappast värja sig för den tanken, att denna order till livsmedelsinspektörerna tillkommit med anledning av denna anmälan angående förhållandena å Gudhem. Enligt min mening bör det vara statens jord, som i första hand ägnas uppmärksamhet, och beträffande vilken man tillser att den skötes på ett tillfredsställande sätt. Då en privat lantbrukare anmäles för att hava vanhävd på sin jord, så kan det hända att jordägaren själv är av helt annan uppfattning och anser sig hava skött sin jord på bästa sätt, men jag är övertygad om, att hans uppfattning icke tillmätas någon betydelse. Sådana lantbrukare bliva väl i de flesta fall fråntagna sin jord, ty det kan gå så långt, som vi veta, att när vanhävd förekommer, ägaren blir av med sin jord. Det synes mig då, som om det också vore rättvist, om samma förfaringsätt tillämpades även då arméförvaltningen är ansvarig för jordens skötsel.

Sedan är det något annat i svaret, som jag vill något litet upptaga till behandling här, nämligen frågan om hästantalet. Det kan ju egentligen icke hava något med vanhävdsförhållandena att göra. Arméförvaltningen säger emellertid i sitt svar på ett mycket

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

finurligt sätt: »Betesmarkerna äro nämligen för det avsedda antalet hästar, vilket uppgår till 300 stycken — ej 150 stycken, såsom livsmedelsinspektören uppgivit — icke för stora etc.» Ja, jag har i interpellationen anfört följande, som jag skall be att få uppläsa, nämligen:

»I full överensstämmelse med riksdagens beslut överflyttades Gudhem i redovisningshänseende från domänstyrelsen till fjärde huvudtiteln, och den sorterar numera under statens remonteringsstyrelse. Hos denna senare har Svenska Dagbladet inhämtat, att styrelsen omedelbart gick i författning om igenläggning av i stort sett alla åkrar, som funnos på gården, och i stället anordnade betesodling. Vid detta arbete biträdde statskonsulenten A. Elofson, vilken uppgjorde programmet för den förutvarande åkerjordens besående med olika frösor. Numera utgöres all den odlade marken av beten för de 174 remonter, som här skola finnas stationerade, och endast ett fåtal tunnland ha bibehållits som åkerjord för att bereda brödföda åt de statare, som äro sysselsatta vid gården, och de fattighjon, som det enligt rotgångssystemet åligger egendomen att draga försorg om.»

Vilken av de lämnade uppgifterna, som är riktig, vet jag ej, men jag trodde för min del, att remonteringsstyrelsens uppgifter till en tidning skulle vara riktiga, och det är därför jag använt mig av dessa siffror i interpellationen. Jag tror också, att livsmedelsinspektören, när han var ute på Gudhem, tog någorlunda reda på hästantalet, annars hade han väl ej sagt »omkring 150» i sin anmälan. Nu är det emellertid icke nog med, att det är hästar som beta där. Det har påvisats, att även 150 stycken nötkreatur få beta därute. Jag har också vetat, att man upplåtit området för sådant bete därute, men jag har icke vetat i hur stor utsträckning dessa 150 nötkreatur få beta. Det fanns icke heller i herr statsrådets svar någon ting om hur lång betestiden är för dessa 150 nötkreatur. Som skörde-resultat har ju angivits, förutom betet för dessa hästar och denna boskap, att man inbärgat 22 ton hö. 22 ton hö är ju icke så mycket, ungefär tre järnvägsvagnar. Detta blir resultatet från denna stora egendom, vilken, om den uppgift jag har, skulle vara riktig, omfattar 510 tunnland. Det är ju knappast något att tala om, icke något alls att tala om, när det gäller att vinterföda så många hästar. Vid denna remontdepå köpes så gott som allt. Icke ens vanliga körslor skötas av remontdepån, utan man får där lega folk i bygderna, boende en mil bortom Gudhem från Falköping räknat, när man skall fara till stationen och hämta behövliga förnödenheter.

Statskonsulenten Elofson säger också på ett ställe: »Da nu tyvärr i stort sett vanhävd rätt och råder med hänsyn till de naturliga betesmarkernas vård och utnyttjande, hade följden blivit, att åkerarealer hade måst tagas i anspråk.»

Ja, där finnes ju ändå ett visst erkännande enligt min uppfattning, att det skulle kunna gå att ordna det där på annat sätt än att taga av Sveriges bästa jord till sådant här ändamål. Och denna egendom har ju faktiskt haft namn om sig att vara en mycket fin

egendom, och likaså har den, som innehaft egendomen, ju också haft namn om sig som en mycket säker jordbrukare.

Då nu statskonsulenten på ett försiktigt sätt ändå säger så, så tycker jag för min del, att det borde tagas i övervägande, huruvida det icke finnes möjlighet att använda någon mindre värdefull jord än denna till betesmark för statens hästar. Och jag beklagar, att i dessa tider, när det så väl behövs och när riksdagen vidtagit en hel del åtgärder för att få produktionen i gång, statens jord i alla fall skall fortfarande ligga på detta sätt, och det är ju jord, som är fullt lämplig för brukning. Mest beklagar jag, att herr statsrådet tycks hysa samma uppfattning som arméförvaltningen och remonteringsstyrelsen, så att man icke tycks från det hållet ha någon rättelse att vänta.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Nilson: Herr talman! Det är ett par uttalanden av den ärade interpellanten, som jag icke kan låta stå alldeles oemotsagda i kammarens protokoll.

Först och främst sade han det, att det var remonteringsstyrelsen och arméförvaltningen, som ansågo, att man icke kunde vidtaga någon ändring nu. Men jag ber att få erinra honom därom, att samma uppfattning hade statskonsulenten Elofson, en person som ju lyder under jordbruksdepartementet, vilket departement ju framför allt har att tillvarata och beakta jordbrukets krav och intressen.

Den ärade interpellanten sade vidare, att om någon enskild person lade ut hela sin jordareal till betesmark, så skulle man betrakta det som vanhävd. Jag ber med anledning därav få säga, att det är väl *ändamålet*, vartill jorden skall användas, som bör beaktas vid ett dylikt bedömande. Här ha statsmakterna bestämt, att denna jord skulle användas till remontdepå. Med utgångspunkt därifrån är det ju, som man icke kan betrakta det som vanhävd i och för sig att jorden vid Gudhem lagts i flerårig vall, då ju det antal djur, som därigenom erhålla foder, i varje fall måste erhålla sitt foder, det må vara från den ena eller den andra platsen, eller på det ena eller andra sättet, såvida de icke skulle nedslaktas.

Sedan insinuerade den ärade interpellanten, att livsmedelsinspektören från min sida eller från de under lantförvarsdepartementet lydande organ skulle ha fått någon slags order. Med anledning därav vill jag säga, att vi i lantförvarsdepartementet giva inga order till andra än dem, som lyda under lantförvarsdepartementet. Vi lägga oss icke i vad livsmedelsinspektörerna göra eller underlåta. Det få de myndigheter handhava, under vilka livsmedelsinspektörerna lyda.

Vidare ifrågasatte den ärade interpellanten riktigheten av den noggranna uppgift jag lämnat om arealen och åberopade sig därvid på proposition nr 255 vid 1913 års riksdag. Med anledning därav ber jag få säga, att det står i denna proposition, att arealen utgjordes av bl. a. icke mindre än över 109 hektar avrösningsjord, och det är ju alldeles uppenbart, att när det är fråga om den areal,

Svar å interpellation.
(Forts.)

som skall brukas till åker, så får man icke räkna med denna avrösningsjord. Jag tror således, att den uppgift jag lämnat angående arealen är fullt riktig.

Slutligen vill jag säga, att om dessa med mycken kostnad och mycken möda anordnade mångåriga vallar upplöjdes innevarande år och, som interpellanten begärde, besåddes med säd, så vågar jag vädja till envar, som har någon erfarenhet av jordbruk — och jag tror mig också ha det, ty jag har sysslat med det icke så litet under mitt ganska skiftesrika liv — om icke med den torka vi haft under detta år, det skörderesultat, man därav skulle ha erhållit till hösten, måhända blivit åtskilligt sämre än det fodervärde, som man kan hoppas erhålla av vallarna där, när de behållas för sitt nuvarande ändamål. Därmed är ingalunda bestritt på något sätt, att man icke skall söka taga i anspråk och göra sig till godo de naturliga beten, som kunna finnas. Men jag ber att få fästa den ärade interpellantens uppmärksamhet på, att dessa naturliga beten finnas icke nu i den utsträckning, som är erforderlig för att livnära och föda de hästar, om vilka det här är fråga. Det är ju en framtidsuppgift och en framtidsstanke, som jag finner nog så riktig. Men att skapa beteskultur på våra vanvårdade beteshagar går icke på några månader, utan därtill åtgår vida längre tid.

Herr Bäcklund: Herr vice talman! Vad den insinuation beträffar, som jag möjligtvis skulle ha framkastat angående ordern till livsmedelsinspektörerna, så vill jag här säga, att jag insinuerade icke alls, att det från statsrådets eller från lantförsvarsdepartementets sida skulle ha givits sådana order. Jag sade ju, att denna order kommit från livsmedelsstyrelsen i Mariestad, och huruvida denna fått befogenheten eller order från andra vägar, det känner jag icke till. Men i alla fall är ju denna order till inspektörerna tillkommen efter interpellationens framställande. Och förut hade de att taga befattning med, huruvida jordbruksegendomar ligga i vanhävd eller icke. Det giver ju tydligt den rapport till känna, som ifrågavarande livsmedelsinspektör inlämnade angående Gudhem.

Det kan ju hända att min första fråga i interpellationen icke varit så lyckligt formulerad. Men det är klart att jag icke ifrågasatt, att all jord på Gudhem skulle tagas upp och brukas i år. Jag skulle för min del ha känt mig ganska tillfredsställd, om svaret på interpellationen blivit något i den stilen, att någon del av denna jord skulle tagas upp och brukas. Vi finge naturligtvis vara tack samma, om bara en del av den jord vid Gudhems herrgård, som nu ligger i betesvallar, bleve brukad till åker. Vi se, att på våra övningsfält, där förut militärerna övat, det under de senaste åren gjorts vissa ansträngningar för att även där kunna bruka upp litet jord och få säd att växa där. Det känner jag speciellt till från Skaraborgs län. T. ex. i Skövde har en del jord på det sättet tagits i anspråk.

Under sådana förhållanden anser jag, att även på en sådan egendom som Gudhem, som remonteringsstyrelsen har under sin

domvärjo, det borde kunna vara möjligt att framalstra litet mera livsmedel; och det vore då icke ur vägen, att man för det ändamålet använde en del av dessa beteshagar och den jord, som nu helt och hållet ligger i vallar.

Svar å interpellation.
(Forts.)

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från sammansatta lag- och jordbruksutskottet:

nr 392, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskälig arrendestegring m. m. dels ock i anledning av propositionen väckt motion; och

nr 393, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom m. m. dels ock fyra i ämnet väckta motioner;

från bankoutskottet:

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om visst undantag från bestämmelserna i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt m. m.;

från tredje särskilda utskottet:

nr 391, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

från riksdagens kansli:

nr 340, angående undersökning om möjligheterna för ett bättre tillvaratagande av stubbveden å statens skogar; och

nr 396, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem;

från statsutskottet:

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för statens industrikommission för tillgodo-seende av landets importbehov av industriella råvaror; och

nr 361, angående de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor; samt

från lagutskottet:

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående villkorlig straffdom m. m.;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m.;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbäрге åt arbetarna m. m. samt en i anledning därav väckt motion;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande i visst fall av militär personal till skördearbete; och

nr 405, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock i anledning därav väckt motion.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden

nr 397, för två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket; och

nr 398, för två suppleanter för de av riksdagen utsedda ledamöterna i riksdagsbiblioteket.

§ 17.

Härefter anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 105, angående höjning av lösenavgift för godkännande av rekvisition av socker för industriell tillverkning m. m.;

nr 106, rörande lag om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i förordningen den 27 februari 1858 angående ordningen och villkoren för utländsk mans upptagande till svensk medborgare;

nr 107, angående vissa ändringar i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor;

nr 108, angående utredning om åtgärder till undvikande av de med gällande regler för proportionellt valsätt förenade olägenheter;

nr 109, rörande lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 110, rörande lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

nr 111, angående användande av riksbankens vinst för år 1917;

nr 112, rörande förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.;

nr 113, rörande lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m.;

nr 114, angående lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta m. m.;

nr 115, angående anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.;

nr 116, angående lag om fattigvården m. m.;

nr 117, angående förordning om ändrad lydelse av de till förordningen den 19 november 1914 om arvskatt och skatt för gåva hörande tabellerna III och IV;

nr 118, rörande förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

nr 119, angående förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen;

nr 120, rörande ändringar av 1 och 2 §§ i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar;

nr 121, angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek;

nr 122, rörande förordning angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

nr 123, angående anslag till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring;

nr 124, angående utredning om framflyttande av straffbarhetsåldern m. m.:

nr 125, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 15 och 34 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912;

nr 126, angående avsättning av medel för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 127, angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 128, angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen och dess verk; samt

nr 129, angående lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälighyresstegring m. m.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets memorial, nr 55, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets memorial, nr 48, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående vissa delar av utskottets betänkande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering m. m.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,57 e. m.

In fidem
Per Cronvall.